

**TEK EBEVEYN KADININ SOSYAL DIŞLANMIŞLIK DURUMLARI
VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümit BİNGÖL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KADIN ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
HAZİRAN- 2022**

**TEK EBEVEYN KADININ SOSYAL DIŞLANMIŞLIK
DURUMLARI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümit BİNGÖL

ORCID ID: 0000-0002-3830-403X

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KADIN ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI**

Danışman

Prof. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU
ORCID ID: 0000-0002-5610-9801

**MERSİN
HAZİRAN - 2022**

İTHAF

*Tüm zorluklara tek başına göğüs germeye çalışan
bu topraklardaki fedakar ve cefakar
kadınlara, annelere...*

*"... Analarımız, aşererken
toprak yiyen analarımız
..."*

İsmet ÖZEL

ÖZET

Sosyal dışlanma sosyal bağların kopması, toplumsal kaynaklara erişimin azalması ve bununla birlikte sosyal katılım, erişimin ve dayanışmanın azalması şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramı genellikle dezavantajlı durumlar ile ilişkili olarak ele alınmakta tek ebeveynli aileler de bu dezavantajlı durumlar arasında yer almaktadır. Tek ebeveyn, kadın olduğu zaman durum biraz daha farklılaşmaktadır.

Bu araştırma, tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık durumları ve sosyal dışlanmışlık durumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Mersin ilinde çeşitli nedenlerle tek ebeveyn olan kadınlar oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen çalışma grubu Mersin ili Akdeniz ve Mezitli ilçelerinde ikamet eden 378 kadından oluşmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında tanımlayıcı özellikler soru formu ve sosyal dışlanmışlık ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı testler, Cronbach alpha katsayı hesaplaması, tek yönlü varyans analizi, t testi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin orta düzey olduğu saptanmıştır. Yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, doğum yeri, hayatın büyük bölümünün geçtiği yer, evlenme yaşı, evlenmeye karar verme, çocuk sayısı, eski eş ile akrabalık, tek ebeveyn olma nedeni, kiminle yaşadığı, tek ebeveyn olma sürecindeki destek ve yeniden evlenmeyi düşünme değişkenlerinin sosyal dışlanmışlık düzeyleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca eğitim ve gelir düzeyi ile sosyal dışlanmışlık düzeyi arasında negatif yönde güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Kadın, Tek Ebeveyn, Sosyal Dışlanma

Danışman : Prof. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU, Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

Social exclusion is defined as the break of social ties, the decrease in access to social resources and the decrease in social participation, access and solidarity. The concept of social exclusion is generally considered in relation to disadvantaged situations, and single-parent families are among these disadvantaged situations. The situation is slightly different when the only parent is a woman.

The aim of this study is to determine the social exclusion status of single-parent woman and affecting factors. The population of the research is consist of women who are single parents for various reasons in Mersin province. The study group determined by the purposive sampling method consists of 378 women residing in the Akdeniz and Mezitli districts of Mersin. Descriptive characteristics questionnaire and social exclusion scale were used to collect the research data. In the analysis of the data, descriptive tests, Cronbach Alpha coefficient calculation, one way analysis of variance, t test and Pearson correlation analysis were used.

As a result of the analyzes conducted, it was determined that the level of social exclusion of single-parent women was moderate. The variables such as age, education status, income level, place of birth, place where most of life passes, age of marriage, decision to marry, number of children, kinship with ex-spouse, reason of being a single parent, who she lives with, support in the process of becoming a single parent and thinking about remarriage were found to have an effect on social exclusion levels. In addition, it was determined that there was a strong negative correlation between education and income level and social exclusion level.

Keywords : Woman, Single Parent Woman, Social Exclusion

Advisor : Prof. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU, Department of Women's Research, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőtirilmesinde, kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danıősam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan, hocam Prof.Dr. Ayda ELEBİOğLU'na;

Önerileriyle tezime değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Mualla Yılmaz ve Doç. Dr. Ayşe ALİCAN ŐEN'e;

Araştırmanın her aőamasında bana destek olan arkadaşlarım Ahmet SAKALLI, Metin ÖNEN ve Yunus ALKAN'a;

Tüm hayatım boyunca sevgileriyle bana güç veren, eğitim hayatım boyunca bana olan desteklerini esirgemeyen aileme;

Sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	ivv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problem İfadesi	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.3. Araştırma Soruları	2
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Araştırmanın Sayıltıları	3
1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Aile Kavramı	4
2.2. Tek Ebeveynli Aile	4
2.3. Tek Ebeveynli Aile Tipleri	5
2.3.1. Boşanma Sonucu Oluşan Tek Ebeveynli Aile	5
2.3.2. Eşlerden Birinin Vefatı ile Çocuklarının Oluşturduğu Tek Ebeveynli Aile	5
2.3.3. Eşlerin Ayrı Yaşaması Sonucu Oluşan Tek Ebeveynli Aile	6
2.3.4. Evlilik Dışı Birliktelikten Çocuk Sahibi Olan Tek Ebeveynli Aile	7
2.3.5. Evli Olmayan Bireylerin Evlat Edinmesi Yoluyla Oluşan Aile	7
2.4. Türkiye’de Tek Ebeveynler	8
2.5. Toplumsal Yapı İçerisinde Tek Ebeveyn Kadın ve Karşılaşmış Olduğu Güçlükler	9
2.6. Sosyal Devlet	12
2.7. Sosyal Politika	13
2.8. Sosyal Dışlanma	14
2.9. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri	16
2.10. Tek Ebeveyn Kadınlar ile İlgili Yapılan Çalışmalar	18
3. YÖNTEM	20
3.1. Araştırma Modeli	20
3.2. Evren ve Örneklem	20
3.3. Veri Kaynakları	21
3.3.1. Sosyo demografik soru formu	21
3.3.2. Sosyal Dışlanma Ölçeği	21
3.4. Araştırmanın Uygulaması	22
	vii

3.5. Araştırmanın Etik Boyutu	22
3.6. Yapılan Analizler	23
4. BULGULAR	24
4.1. Sosyo-demografik bulgular	24
4.2. Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ile İlgili Bulgular	26
4.3. Çeşitli değişkenlere göre Sosyal dışlanmışlık düzeyi ile ilgili bulgular	30
5. TARTIşMA VE SONUÇ	40
<hr/>	
KAYNAKLAR	50
Ekler	56
Araştırma anketleri	56
Etik Kurul İzni	59
Özgeçmiş	60
<hr/>	

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3. 1.Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler	21
Tablo 3. 2.Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutları Ortalama, Madde Seçenekleri ve Sonuçlara İlişkin Bilgiler	22
Tablo 4 1. Sosyo-demografik bulgular-1	24
Tablo 4 2. Sosyo-demografik bulgular-2	25
Tablo 4 3. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutları ile ilgili bulgular	26
Tablo 4 4. Sosyal dışlanmışlık ölçeği “maddi yoksunluk” alt boyutuna ilişkin bulgular	26
Tablo 4 5. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Sosyal haklara” (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ilişkin bulgular	27
Tablo 4 6. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre)”	28
Tablo 4 7. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Sosyal katılımçılık”	29
Tablo 4 8. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Kültürel entegrasyon, normlara uyma”	30
Tablo 4 9. Sosyal dışlanmışlık toplam puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişki	30
Tablo 4 10. Yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık puan ortalamaları arasındaki fark	31
Tablo 4 11. Eğitim durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark	31
Tablo 4 12. Gelir gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	32
Tablo 4 13. Doğum yerine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	32
Tablo 4 14. Hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yere göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	33
Tablo 4 15. Evlenme yaşına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	34
Tablo 4 16. Evliliğe karar verme şekline göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	34
Tablo 4 17. Evlilik sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	35
Tablo 4 18. Çocuk sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	35
Tablo 4 19. Eski eş ile akrabalık durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular	36
Tablo 4 20. Tek ebeveyn olma nedenlerine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	36
Tablo 4 21. Tek ebeveyn olma sürecinde destek alma durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	37
Tablo 4 22. Birlikte yaşanan kişilere göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	37
Tablo 4 23. Yeniden evlenmeyi düşünme durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark	38
Tablo 4 24. Yaş, Gelir ve Eğitim Düzeyi İle Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutları Korelayon Analizi	38

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2. 1. Kadın yoksulluğunun nedenleri	17

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
OECD	Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
akt	Aktaran
ark.	Arkadaşları
ORT.	Ortalama
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
n	Kişi sayısı
p	Anlamlılık

1. GİRİŞ

Sosyal ilişkiler, toplumsal yapı içinde şekillenmekte, görelî denge ve birliğin yanı sıra çeşitli zıtlıklar, çatışmalar ve eşitsizlikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri toplumsal cinsiyet ayrımı ve ona dayalı haksız tanımlama, konumlandırma ve anlamlandırmalardır. Kadın olmak ve dul kadın olmak sonradan ve yapay olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımının ismidir. Aile birlikteliğinin çeşitli nedenlerle sonlanması sonucu ortaya çıkan “tek ebeveyn kadın olmak” kavramı cinsiyet temelli eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda tek ebeveyn kadın olmak toplumsal yapı içinde cinsiyet, ekonomik durum, ailenin ve yaşanan yerin kültürel düzeyi, meslek, sahip olunan çocuk sayısı, eşten ayrılma sebebi vs. değişkenlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Kocanın vefatı, cezaevine girmesi, aileyi terk etmesi gibi durumlarda kadının aile içerisinde tek ebeveyn durumuna gelmesi sonucu birçok farklı güçlük yaşanmaktadır. Bunların başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Toplumsal süreçte kadının aile içerisinde ev işleri ile uğraşması, çocuklara bakması gibi birincil görevlerinin olması algısı sonucu ekonomik özgürlüğü eline alamayan kadın, eve gelir getiren eşin evden ayrılması sonucu hem kendisinin hem de çocukların günlük hayatını idame ettirecek geliri bulmakta zorlanmaktadır. Bu durumda tek ebeveyn kadın maddi yoksunluk, sosyal haklar bağlamında kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme, uygun ev ve güvenli çevreden faydalanabilme, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon, normlara uyma gibi alanlarda sosyal dışlanmışlık ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Sosyal dışlanmanın tüm dünyada ortak olarak kabul görmüş tanımı ya da ölçütü olmamakla beraber oluşturulan tanımların çoğunda genel olarak topluma katılım eksikliği yer almaktadır. Sosyal dışlanma genel olarak bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hayata tam anlamıyla katılmadığı ve bu durumlara sebep olan süreci tanımlar. Sosyal dışlanma, genellikle bireysel ve kolektif düzeylerde “toplumsal bağın” çok boyutlu kopmasının dinamik bir süreci olarak tanımlanır (Silver, 2007: 1). Topgül (2016: 270) “adil olmayan sosyal ilişkileri ve katılım için gerekli fırsatları içeren sosyal yapılara dâhil olmama /olamama durumu” şeklinde ifade etmiştir.

Bu çalışmada boşanma, eşin vefatı, eşin terk etmesi gibi çeşitli nedenlerle parçalanmış aile konumunda bulunan tek ebeveyn kadın ele alınmıştır. Çalışma kapsamına alınan tek ebeveyn kadınların sosyo- demografik özellikleri ve sosyal dışlanmışlık durumları; maddi yoksunluk, sosyal haklar bağlamında kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme, uygun ev ve güvenli çevreden faydalanabilme, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon, normlara uyma karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problem İfadesi

Tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık durumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık durumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada tek ebeveyn kadının sosyal dışlanmışlık durumlarını etkileyen faktörler ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin analiz edilmesi de araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Ayrıca tek ebeveyn kadının sosyo-demografik özellikleri ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın kapsamını ailede erkek ebeveynin; vefatı, cezaevinde olması, boşanma, terk edilme nedeni ile tek ebeveyn durumuna düşen kadınlar oluşturmaktadır.

1.3. Araştırma Soruları

Araştırmada aşağıda ifade edilen sorulara yanıtlar aranacaktır.

Tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlıkları hangi düzeydedir?

Tek ebeveyn kadınların eğitim düzeyine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların aylık gelir düzeyine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların doğum yeri (il, ilçe, köy) göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların hayatlarının büyük çoğunluğunun geçtiği yere göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların birlikte yaşadıkları kişilere göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların evliliğe karar verme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların tek ebeveyn olma sürecinde destek görüp görmemelerine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların evlenme yaşına göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların çocuk sayısına göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların tek ebeveyn olma nedenine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların eski eş ile akrabalık durumuna göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

Tek ebeveyn kadınların tekrardan evlenmeyi düşünüp düşünmeme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık durumu farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Kadınların ve tek ebeveyn kadınların yaşamış olduğu güçlükler ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bununla birlikte sosyal dışlanmışlık sorunu ile ilgili de literatürde yapılmış birçok araştırma mevcuttur. Ancak Tek Ebeveyn Kadınların Sosyal Dışlanmışlık Durumları ve Etkileyen Faktörlerin belirlenmesi ile ilgili literatürde sınırlı sayıda bulgulanmıştır. Bu çalışma ile tek ebeveynli ailelerin mevcut durumlarının belirlenmesi yoluyla ailelerin ihtiyaçlarının saptanması, devlet yönetimindeki sosyal politikaların geliştirilmesi ve hizmet standartlarının iyileştirilmesinde kaynak oluşturulacağı düşünülmektedir. Tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık durumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi sorunların çözümünde strateji geliştirilmesi, uygun sosyal hizmet modellerinin uygulanmasında daha açık ve net planlama yapılmasına olanak sağlayacaktır.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

Araştırmanın sayıltıları aşağıda ifade edilmiştir.

- Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınların anketleri samimi ve içten bir şekilde doldurdukları varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği'nin belirtilen amaçları ölçeceği varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda sunulmuştur.

- Araştırma Mersin ili merkez ilçeleri; Mezitli ve Akdeniz ile sınırlıdır.
- Araştırma Mersin ili Mezitli ve Akdeniz ilçelerinde yaşayan sosyal hizmet merkezinden sosyal ve ekonomik destek alan tek ebeveyn kadınlar ile sınırlıdır.
- Araştırma ismi ilçelerde yaşayan ve Sosyo- Ekonomik destek alan tek ebeveyn kadınlarla sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde aile kavramı, tek ebeveynli aile, tek ebeveynli aile tipleri, Türkiye’de tek ebeveynli aileler, tek ebeveynli ailelerin karşılaşmış olduğu güçlükler, sosyal devlet, sosyal politika, sosyal dışlanma, kadın yoksulluğu ve tek ebeveynli aileler ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Aile Kavramı

Aile toplumsal yapının en küçük birimidir. Ailenin toplumsal yapının en küçük birimi olması oluşum, işlevler, zaman içerisinde geçirilen değişim, ona atfedilen önem bakımından birçok farklı disiplin tarafından çalışılan bir alan olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte anayasal ve yasal düzlemde de aile kavramından bahsedilmesine, çeşitli düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır. 1982 anayasasının 41. maddesinde “Aile Türk toplumunun temelidir” hükmü yer almaktadır. Aynı zamanda 4721 sayılı Medeni Kanunu’nun ikinci bölümünde “Aile Hukuku” ile ilgili bölüm yer almaktadır. Temel toplumsal kurum olarak aileye atfedilen bu anayasal ve yasal önem, aileyi diğer toplumsal kurumların yanında ayrıca önemli kılmaktadır. Aile kavramı süreç içerisinde değişimlere uğrayan dinamik bir yapıdadır. Kabile, kılan şeklindeki aileler, geniş ailelere, geniş aileler ise çekirdek ailelere doğru bir dönüşüm geçirmektedir. Aile, toplumun en dinamik birimi olarak sürekli bir farklılaşma ve dönüşüm içindedir (Duman, 2012; 34). Ailenin yaşadığı değişimlerin küresel ölçekteki durumu değerlendirildiğinde geniş aileler ve akraba gruplarının etkileri gittikçe azalmaktadır (Aktay, 1991). Bu değişimlerden biri de çekirdek ailelerle birlikte sürekli artış gösteren tek ebeveynli aile yapılarıdır. Tek ebeveynli aile yapılarının ortaya çıkmasında birçok etmen bulunmaktadır.

2.2. Tek Ebeveynli Aile

Aile kavramı, sosyal sistemin en küçük parçasını oluşturan bir sosyal sistemdir. Birey, aile aracılığıyla sosyal sisteme bağlıdır. Aile en küçük sosyal birim olup, evli veya kan bağı olan karı koca ve çocuklardan oluşur. Tek ebeveynli aile, bir ebeveyn ile yaşayan çocuk ya da çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Çelebi, 2017).

Aile kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, bu tanımların genellikle anne, baba ve çocukları içeren küçük yapılar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aile kavramı ve aile tanımı da süreç içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır. Günümüzde aile yapısı geniş aileden çekirdek aileye dönüşmekte, çekirdek aile ise daha küçük sosyal birimleri bünyesinde barındıracak şekilde değişmektedir. Farklı ekonomik ve sosyal koşullara bağlı olarak ailenin sosyal yapısı değişmekte ve farklı aile tipleri ortaya çıkmaktadır. Bu aile türlerinden biri de kuşkusuz tek ebeveynli ailedir. Tek ebeveynli aileler; boşanma, eşin ölümü, terk, evlat edinme vb. nedenlerden dolayı oluşur. Tek ebeveyn aile yapısını ortaya çıkaran nedenler sosyal,

ekonomik ve kültürel değişimlerdir. Bu ailelerde çocuğun yetiştirilmesinden ve bakımından genellikle tek kişi sorumludur. Çocuğun yetiştirilmesi konusunda tek başına kalan ebeveyn, bu süreçte birçok sorun ile mücadele etmektedir. Tek ebeveynin karşılaştığı sorunlar sosyal, duygusal, psikolojik ve ekonomik sıkıntılardır.

2.3. Tek Ebeveynli Aile Tipleri

Tek ebeveyn aile olma nedeni ailenin türünü de belirler. Literatür incelendiğinde tek ebeveynli aile tipinin beş başlığa ayrıldığı görülmüştür. Bunlar; boşanma, eşin ölümü, eşten ayrılma, evlilik dışı birliktelik ve son olarak da evlenmemiş bireylerin evlat edinme yoluyla aile kurmaları olarak sınıflandırılabilir (Gladding, 2012; 76-81).

2.3.1. Boşanma Sonucu Oluşan Tek Ebeveynli Aile

2021 yılı TÜİK (2021) verileri incelendiğinde boşanma ile oluşan tek ebeveynli aile sayısının diğer tek ebeveyn aile tipleri sayısından fazla olduğu anlaşılmaktadır. Eşlerin çeşitli nedenlerle aile birlikteliğini sonlandıran tek ebeveynli ailelerin sayısının giderek arttığı görülmektedir.

Ülkemizde evlilik kurumu halen önemini korusa da son yıllarda boşanma oranlarındaki artış dikkat çekmektedir. Son dönemlerde boşanma oranlarındaki artış, aile yapısının önemli değişikliklere uğradığını göstermektedir. Bu değişiklikler aile yapısının değiştiğine ve tek ebeveynli ailelerin sayısının da arttığına işaret etmektedir. Boşanma sürecinde kadınlar değersizlik, yalnızlık, umutsuzluk, çaresizlik gibi pek çok olumsuz duygu yaşamaktadır (Oğurtan, 2011). Boşanmadan sonra ailede sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan önemli değişiklikler olup, ebeveynleri ayrılan çocukların boşanmadan sonra sosyal, psikolojik ve akademik yönden olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Ebeveynlerin boşanması, çocukların hayatında birçok değişimi beraberinde getirmekte ve çocukların yaşama düzenleri, ebeveynleri ve geniş aileleriyle olan ilişkileri, sosyal ve akademik durumları ile ekonomik koşulları, çoğunlukla rahatsız edici biçimde değişmektedir (Nazlı ve Kiye, 2021). Yapılan araştırmalar tek ebeveyn olma süreci ve sonrasında kadının duygusal, sosyal ve ekonomik olarak daha çok etkilendiğini göstermektedir (Özar ve Yakut Çakar, 2012; Akgül Sarpkaya, 2013; Sancaklı, 2014).

2.3.2. Eşlerden Birinin Vefatı ile Çocuklarının Oluşturduğu Tek Ebeveynli Aile

Eşlerden birinin ölümü sonrasında tek ebeveynli aile yapısının ortaya çıkmasına neden olabilecek birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; salgın hastalıklar, kronik hastalıklar, tümör hastalıkları, kazalar, intiharlar, cinayetler vb. Eşlerden birinin ölümüyle oluşan tek ebeveynli bir ailede, hayatta kalan anne ve babanın oldukça zorlu bir süreçle karşı karşıya kalabileceği düşünülebilir. Bunlardan en önemlisi kayıp duygusudur. Hayatta kalan ebeveynler kadar

çocuklar da bu süreçten etkilenirler. Hayatta kalan ebeveynlerin aileyi yeniden organize etme de ebeveynlerin en önemli sorumluluklarından biridir.

Bir diğer önemli konu ise, hayatta kalan eşin ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu ile tek başına mücadele etmek zorunda kalmasıdır. Öncesinde ebeveynin herhangi bir iş deneyimi, eğitimi yeterli değilse ve ölen eş sigortalı değilse aile maddi yetersizlikler yaşayabilmekte ve buna bağlı olarak sosyal ve psikolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye’de eşi vefat eden ve boşanan kadınların büyük bir çoğunluğunun geçmiş yaşamlarına göre önemli bir gelir kaybına uğradıkları ve bir bölümünün yoksulluğa düştüğü bir gerçektir (Daşlı, 2016). Eşi vefat eden kadınlar, eşlerinin vefatının ardından yalnızca gelir kaybı yaşamamakta, aynı zamanda toplum tarafından ciddi bir ayrımcılığa ve damgalanmaya da maruz kalmaktadır (Sallan Gül ve Bayram, 2018). Bu durumda ailedeki çocuklar, ebeveynlerinin kaybı nedeniyle yaşadıkları olumsuz süreç ve yaşam standartlarındaki olumsuz değişiklikler de dahil olmak üzere krizi derinleştiren sorunlarla karşı karşıya kalabilir.

Eşleri vefat eden kadınların yaşam standartlarının önemli ölçüde düşmesinin başta gelen nedenleri ile ilgili Daşlı (2016) “kadınların büyük çoğunluğunun ücret ya da gelir karşılığı bir işte çalışmıyor olması ya da emekli aylığına hak kazanma koşullarını yerine getirecek kadar uzun süreli çalışmamış olmaları” olduğunu aktarmıştır. Bu durum, yaşayan anne çocukların ruh sağlığını, genel yaşamını, kişilerarası ilişkilerini, benlik ve sosyal çevre doyumlarını olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle eşlerden birinin ölümü nedeniyle tek ebeveynli bir aile söz konusu olduğunda, ailenin maddi açıdan kendi kendine yeterli olması, ailenin yeniden yapılanması ve yeniden düzenlenmesinde önemli etkenlerden biridir.

2.3.3. Eşlerin Ayrı Yaşaması Sonucu Oluşan Tek Ebeveynli Aile

Ebeveynlerin birbirinden ayrı yaşayarak oluşturdukları tek ebeveynli aile yapısı da oldukça sık rastlanan aile tipindedir. Eşin ayrı yaşaması nedeniyle tek ebeveyn olma nedenleri ayrı ayrı incelendiğinde;

- Ebeveynlerden birinin istihdam, eğitim, vb. zorunlu nedenlerle aileden uzakta hayatını devam ettirmesi,
- Ebeveynlerden birinin sağlık problemleri yüzünden hastanede kalması,
- Ebeveynlerden birinin cezaevinde olması,
- Ebeveynlerden birinin boşanma gerçekleşmeden evi terk etmesi,
- Ebeveynlerden birinin habersiz bir şekilde ortadan kaybolması

Yukarıdaki belirtilen nedenlerden kaynaklı meydana gelen tek ebeveyn aileler de boşanma, eş ölümü gibi nedenlerle tek ebeveynli ailelere benzer sorunlarla karşılaşabilirler. Demir ve Çelebi (2017) ebeveynlerden babanın yokluğu nedeniyle çocukları üzerinde bir

denetim kuramayacakları, otorite sağlayamayacakları ve çocuklarını kaybedecekleri hissini hâkim olduğu olduğunu ifade etmiştir. Ailede babanın olmaması nedeniyle babanın rollerini de anne üstlenmekte ve bu nedenle annelerin birleştirici ve bütünleştirici işlevlerini daha da arttırmaktadır. Ortaya çıkan bu durum annenin var olan sorumluluklarını daha da arttırmaktadır. Ebeveynlerden birinin çalışması, eğitimi vb. çeşitli nedenlerle aileden ayrı yaşamını sürdürmesi, çocuğa bakan ebeveynin sorumluluğunu arttırmaktadır. Yukarıdaki nedenlerden dolayı eşlerden birinin uzun süre birlikte yaşayamaması ebeveynler için çeşitli sorunlara neden olmuştur.

2.3.4. Evlilik Dışı Birliktelikten Çocuk Sahibi Olan Tek Ebeveynli Aile

Evlilik dışı doğan çocuktan dolayı tek ebeveynli aile tipini oluşturan aile tipine de oldukça sık rastlanmaktadır. Bu aile tipinin ortaya çıkmasına neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden en önemlisi istenmeyen gebelik ve doğumun tecavüz sonucu ortaya çıkması ile oluşan aile tipidir. Bu durumda, ebeveynler doğan çocuğun bakımını kendileri üstlenebildikleri gibi çocuğu devlet bakımı ve korumasına da verebilmektedir. Bu aile tiplerinde hem ebeveynlerin hem de çocukların başına birçok travmatik durum gelebilmektedir. Bir diğer evlilik dışı çocuk sahibi olma durumu, her iki tarafın da resmi bir evlilik olmadan çocuk dünyaya getirme düşüncesidir. Bu durumun oluşmasında çiftlerden birinin halihazırda evli olması veya maddi temelli (ölüm aylığı, miras, diğer sosyal yardımlar vb.) nedenleri etkili olabilmektedir. Bu tür aile tiplerinde çeşitli nedenlerle, iki taraf birlikteliklerini resmi olarak tanımamakta ve çoğu durumda çocuklar babalarıyla kan bağı kuramamaktadır. Evlilik dışı doğan çocukların durumunda Türk Hukuk sistemi, anneye çocukla ilgili velayet ve vesayet yetkisi vermektedir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda madde 337'de "Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir" hükmü ile evlilik dışında doğmuş çocuğun velayetinin annede olduğu açıklanmıştır. Sonuç olarak, çocuk evlilik dışı doğmuşsa, tüm yük anneye düşmektedir. Bu durumda anne, diğer tek ebeveyn olma durumu ile oluşan aile tiplerine göre daha ağır sorunlarla karşılaşabilmektedir.

2.3.5. Evli Olmayan Bireylerin Evlat Edinmesi Yoluyla Oluşan Aile

Ülkemizde evli olmayan kişilerin evlat edinmesi önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Evli olmayan birey belirli şartları sağladığı takdirde evlat edinebilmekte ve bu sayede tek ebeveyn aile tipini oluşturabilmektedir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun dördüncü bölümünde evlat edinme başlığı altında yer alan 305- 313 maddeleri ile düzenlenmiştir;

- 30 yaş üstü olmak,
- Düzenli gelire sahip olmak,

- En az ilkokul mezunu olmak,
- Evlat edinilen çocuk ile aradaki yaş farkı en fazla 40 olması,
- Çocuğun, evlat edinen tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması,
- Evlat edinmenin her halde çocuğun yararına bulunması,

Yukarıda belirtilen şartları sağladığı takdirde tek ebeveyn, evlat edinme yoluyla aile olunabilmektedir.

2.4. Türkiye’de Tek Ebeveynler

Çekirdek aile kırılma yapısı nedeniyle bölünme yaşamakta ve bu bölünmenin sonucu "tek ebeveynli aile" ile temsil edilen yeni bir aile tipi ortaya çıkmaktadır. Batı toplumunda sık görülen tek ebeveynli aile tipi son yıllarda ülkemizde de sık sık görülmeye başlamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Mayıs 2020'de yayımladığı ortalama aile büyüklüğü verilerine bakıldığında, Türkiye'de ortalama aile büyüklüğünün 2012 yılında düşüş eğilimi gösterdiği, 2012 yılında 3,69 iken 2019 yılında 3,35 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ülkemizde çekirdek ailelerden oluşan hanelerin oranı 2014'te %65,1 iken 2019'da %67,4 olarak açıklanmıştır. Bu temelde, geniş ailelerden oluşan hanelerin oranı azalırken, tek kişilik hanelerin oranı artmıştır.

Rapora göre, 2019'daki toplam Türk aile sayısının %9,2'sini tek ebeveynli aileler ve çocuklar oluşturmaktadır. Raporda toplam hanehalklarının %2,0'sini baba ve çocuklardan oluşan hanehalkları, %7,2'sini ise anne ve çocuklardan oluşan hanehalklarının oluşturduğu görülmüştür. Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile sayısı 2014 yılında %7,6, 2015 yılında %7,8, 2016 yılında %8,2, 2017 yılında %8,5, 2018 yılında %8,9 ve 2019 yılında %9,2 olarak gerçekleşmiştir. Yıllara göre sürekli artan tek ebeveynli aile sayısındaki artış tek ebeveynli aileler ile ilgili akademik çalışmaların yapılmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Yaşam doyumu ile ilgili OECD (2020) verileri incelendiğinde ise genel olarak, Türkiye’de yaşayanların hayatlarından memnuniyet düzeylerinin OECD ortalamasının altında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada yaşamdan genel memnuniyet düzeyi 0 ile 10 arasında derecelendirilmiş olup sifıra yaklaştıkça memnuniyetsizliğin arttığını göstermektedir. Türkiye’de yaşayanlar yaşam memnuniyetine ortalama olarak 5,5 puan verirken, OECD ortalaması 6,5 olarak gerçekleşmiştir. TÜİK (2019), yaşam memnuniyeti araştırmasına göre Türkiye’de yaşayanların %52’sinin mutlu olduğu bulunmuştur. Araştırmaya göre kadınların erkeklere göre daha mutlu olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada ayrıca evlilerin evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu, evli olan kadınların ise evli olan erkeklere göre daha mutlu olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada bireylerin mutluluk kaynağı olan kişiler incelenmiş olup kendilerini en çok ailelerinin mutlu ettiğini belirtenlerin oranı, 2019 yılında %74,1 olurken bunu sırasıyla; %12,8 ile çocuklar, %3,8 ile kendisi, %3,7 ile eş, %2,5 ile

anne/baba ve %1,6 ile torunlar takip etmiştir. Buradan hareketle yaşam doyumu üzerinde ailelerin, çocukların ve eşin daha çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

2.5. Toplumsal Yapı İçerisinde Tek Ebeveyn Kadın ve Karşılaşmış Olduğu Güçlükler

Toplumsal yapı, sosyal ilişkiler ve sosyal sistemler içinde pek çok unsuru barındıran bir ortaklığın ürünüdür. Bu ortaklık içinde denge ve birliğin yanı sıra çeşitli farklılıklar veya benzerlikler, çatışmalar ve eşitsizlikleri de bünyesinde barındırır. Toplumsal yapı içerisinde tek ebeveyn kadın olmak cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde, biyolojik farklılıklara bağlı olarak “tek ebeveyn kadın olmak” kavramının farklı şekillerde anlamlandırıldığı ifade edilebilir. Bu durum ise toplumsal cinsiyete bağlı olarak toplumsal rollerin değiştiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükleyerek onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmaktır (Bingöl, 2014:108). Biyolojik özelliklerden kaynaklı cinsiyet farklılıkları kadın ve erkeğe atfedilen rollerinde tanımlanması ve toplumsal rol ve statülerle bütünüyle özdeşleştirmektir. Cinsiyete dayalı iş bölümü “toplumsal olan” tarafından belirlenir ama biyoloji bu belirlenimin “önkoşulu” ve temelidir (Acar Savran, 2009: 294). Kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri kadının aleyhine birçok eşitsizliğin doğmasına etkili olmaktadır. Doğumla birlikte ortaya çıkan dişilik ve erillik bireye yüklenen toplumsal rol ve kültürel kodlarla kendini inşa etmektedir. Biyolojik olarak “kadın ve erkek olmak, doğal ve doğuştan olarak adlandırılırken, kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreci ile beraber kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir” (Hepşen, 2010: 14). Erkek ve kadının çeşitli şekillerde ortak bir yaşam sürdürme arzusuyla ortaya çıkan evlilik, erillik ve kadın olmaktan kaynaklı rollerin şekillendiği ve uygulama alanı bulduğu bir konum meydana getirmektedir. Ülkemizde yaygın olan evlenme şekillerinden birisi görücü usulüyle evlenmedir (Duyan, 2000). Mahalle, aile vs. diğer alanlardan gelen baskı veya gönüllülük, isteklilik çerçevesinde oluşturulan evlilik birliktelikleri, evlilikle birlikte kişilere yüklenen rolleri şekillendirmektedir. Bu davranış kalıpları da, çiftlerin evlilik ve ebeveynlik rolleri karşısında geleneksel bir tutumu mu yoksa eşitlikçi bir tutumu mu benimsemelerine bağlı olarak değişebilir (Canel, 2007:134).

Evliliklerin toplumsal yapı içerisindeki şekillendiriliş biçimleri, evlilik ilişkisinin nasıl ve ne şekilde işleyeceği ile ilgili bilgiler vermektedir. Örneğin, mahalle ve aile baskısı, kadının cinselliğinin/doğurganlığının biteceğine yönelik inanç ve tutumlar gibi nedenlerle oluşturulan evlilik birliktelikleri genel olarak geleneksel yollarla oluşturulan evlilik birliktelikleri olarak ele alınabilir. Geleneksel evlilik birlikteliklerinde, kadının ve kadının hür iradesinin sakatlanarak evlendirilmeleri gelenekselliğin erilliği altında kadının hem ikincilleştirilmesi hem de boyun eğdirilmesi noktasında cinsiyet eşitsizliğini şekillendirmektedir. Günümüzde Türk ailesi, hem batı görünümlü biçimiyle, hem de geleneksel kalıplar içindeki görünümüyle,

tam bir geçiş ailesi olma özelliği göstermektedir (Aydın, 2000). Bu yapı aile içi birçok çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Aile içi çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan sonuçlardan olan boşanma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadına atfedilen rollerin eril tarafından şekillendirildiği bir süreç olarak ele alınabilir. Bu kapsamda, toplumsal konumda kadın olmaktan kaynaklı ikincilleştirme ve eril diktesinin göstergelerinden biri de boşanma sonrası kadının konumudur.

Boşanma sonrasında, evlilik öncesinde gerçekleşen mahalle ve aile baskısı şiddetini arttırarak kendini yeniden üretmektedir. Bu üretim sürecinde, kadına yüklenen toplumsal rollerinin yerine getirilmemesinden kaynaklı geleneksel yapı şiddete varan baskılarla kadının sindirilmesi sürecinde ana etken olmaktadır. Boşanma sonrasında kadının ekonomik durumu, yaşı, sahip olunan çocuk sayısı, yaşanılan mahalle gibi değişkenlere bağlı olarak kadının yaşamış olduğu tahakkümün şiddeti değişkenlik göstermektedir.

Herhangi bir işi, mesleği olmayan kadının boşanma sonrasında ailesinin yanına dönme, tek başına ayrı eve çıkma, yakın akrabasının yanına yerleşme gibi farklı durumları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu sonuçlar ile birlikte kadın birçok baskıya maruz kalmaktadır. Çevre ve aile baskısı ise, boşanmanın evlenme kadar doğal olarak karşılanmadığından ortaya çıkabilmektedir (Uzunkaya Seçen, 2017:39). Bu baskılardan ilki aile içi baskı olup kadına evlilik rollerinin gereklerini yerine getiremediği, kadın olmaktan kaynaklı rollerin yapılmadığı gibi eril bir bakış açıdır. Akraba çevresinin boşanma sürecinde deneyimlenen bu olumsuz müdahaleleri, boşanan kadınlara eşlerinin kusurlarını idare edemedikleri ve bir evliliği hoşgörüsüz ve itaatsiz tutumlarından dolayı yıkmaları nedeniyle yöneltilen suçlamalar şeklinde karşılık bulmuştur (Uzunkaya Seçen, 2017:41).

Eski eş ile tanışma ve evlenmeye karar verme sürecinde görücü usulüyle evlenmede eşlerin birbirini tam olarak tanımaması, evlilik sürecinde çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Ortaya çıkan bu çatışmalardan en çok etkilenen şüphesiz kadın olmaktadır. Kadının rızası, ailenin ve yakın çevrenin erilliği altında şekillenerek gerçekleştirilen evliliklerde, evlilik süresinde de aile ve yakın çevrenin erilliği eşe devredilmektedir.

Türkiye’de evliliğe karar verilirken, evlenen kişilerin kararlarında aileler çok önemli etkiye sahiptir (Sucu, 2007:51). Ailelerin bu etkisi kadın iradesinin engellenmesine neden olabilmektedir. Toplum içinde “ondan daha iyisini mi bulacaksın”, “senin yaşındakilerin çocukları oldu”, “yaşın geçiyor, evde kaldın”, “kız kurusu mu olacaksın”, “kaç yaşına geldin hala evlenmedin” vs. söylemlerle kadının evlilik sürecine ilişkin sağlık karar vermesi engellenerek veya ailenin kadını alınıp satılan bir nesne olarak görmesi nedeniyle ortaya çıkan birlikteliklerde kadın yine ikincilleştirilmekte ve eril iradesinin tasarrufuna bırakılmaktadır. Boşanma nedenleri sorulduğunda, başka biriyle birliktelik, dolandırma, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet, alkol şeklinde sıralanmıştır (Demircioğlu, 2000;Duyan, 2000;Aktaş,

2011; Sucu, 2007;Canel, 2007). Bu nedenler; başka biriyle birliktelik, dolandırma, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet, alkol bağımlılığı, iletişimsizlik olarak sıralanabilir. Bu nedenlerle birlikte boşanma nedeni olarak sıklıkla kadınların “evlilikte beklentilerinin karşılanmaması” olduğunu belirtmeleridir. Ayrıca karşılıklı sevgi, saygı, arkadaşlık, dostluk ve sırdaşlık vs. temeline dayalı olan ve uyum içinde sürdürülen bir evlilik hayatı olacağını düşünerek evlilik gerçekleştiren kadınlar, evlilik yoluyla bu ihtiyaçlarının giderilmediğini görüp büyük bir hayal kırıklığı yaşadıklarını ve bu durumun boşanmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Boşanma nedenine ilişkin kadınların ve erkelerin vermiş olduğu yanıtlar farklılık göstermektedir. Toplumların boşanmaya ilişkin deneyimleri ve boşanma oranları değişebildiği gibi evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında cinsiyet, yaş, ırk, din gibi demografik ve sosyo-kültürel özellikler de etkili olmaktadır” (Uğur, 2014: 21). Boşanma nedenlerine ilişkin sorulan soruya kadın ve erkeklerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde erkeklerin vermiş olduğu yanıtların daha genel ve sınırlarının belli olmadığı belirlenmiştir. Bu durum evliliklerde eril tahakkümün bir sonucu olarak ele alınabilir.

Boşanma sonrasında da erilin ve tahakkümün eski eşten sosyo-kültürel çevreye doğru bir değişim gösterdiği ifade edilebilir. Yapılan derinlemesine mülakatlarda maddi ve duygusal sıkıntılarının yanı sıra, çevresel baskı ve sosyal kontrolün de kadınların boşandıktan sonra yaşamlarını zorlaştıran kaynaklar olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu durum kadınların gündelik rutinleri üzerinde tahakkümün devam ettiğinin en açık göstergelerinden biridir. Geleneksel değerler doğrultusunda, boşanmaya yönelik olumsuz algılamalar ile baskı altında kalan boşanmış bireylerin, yeni süreçlerine uyum sağlamaları güçleşmektedir (Aktaş, 2011: 40). Boşandıktan sonra bazı kadınlar sosyal çevrelerinin dedikodu, imalı sözler, aşırı ilgi formunda görülen tacizlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Uğur, 2014: 145).

Boşanma sürecinde kadınların yakın çevrelerinden görmüş olduğu desteğe bağlı olarak boşanma süreci de şekillenmektedir. Boşanma sürecini, aile ve diğer yakın çevresi tarafından desteklenen kadınların, boşanma sürecini daha rahat atlatabilecekleri ifade edilebilir. Bununla birlikte kadının yaşı, çocuk sahibi olma durumu, çocukların yaşı, mesleği, aylık geliri de bu sürecin yönetilmesinde önemli bir etkidir. Ekonomik anlamda kendini güçlü hisseden, yakın çevresi tarafından desteklenen kadınların, desteklenmeyen kadınlara nazaran sürecin yönetilmesinde kolaylık yaşadıkları söylenebilir. Bununla birlikte boşanma sonrasında kadının kiminle ve kimlerle birlikte yaşamını sürdüreceği de boşanma sonrası “tek ebeveyn kadın olmak” ile ilgili algının şekillenmesini belirlemektedir. Buradan hareketle boşanma sonrası, ailesinin yanına dönen, işsiz olan, belirli bir düzeyde ekonomik geliri olmayan kadınlar diğer belli bir ekonomik geliri olan, mesleği olan, sosyo-kültürel düzeyi yüksek olan kadınlara göre tahakküm altına kalmaya, yönlendirilmeye, eril tarafından yönetilmeye açık hale

gelmektedir. Aktaş'ın (2011:72-73) araştırmasında "boşanma sonrasında "ekonomik sıkıntı yaşama" , "konut bulma sıkıntısı", "çevre baskısı", "aile baskısı yaşama" ve "hiçbir güçlük çekmeme" açısından cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir. Buna göre, kadınlarda boşandıktan sonra ekonomik sıkıntı, konut bulmada sıkıntı, çevre ve aile baskısı yaşama oranı daha yüksek iken; erkeklerde, boşandıktan sonra güçlük yaşamama oranı kadınlardan daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Uzunkaya Seçen (2017), araştırmasında toplumda dul kadın olmanın en zor tarafının "dul kadın" etiketi olduğunu ve boşanma sonrası kadınların daha çok sorun yaşadıklarını, güvensizlik yaşadıklarını, sıklıkla ekonomik problemler yaşadıklarını, özellikle de çalışmayan kadınların çalışan kadınlara oranla daha fazla ekonomik problem yaşadıklarını, eski eşleri tarafından herhangi bir kısıtlama ve kıskançlık davranışına maruz kalmadıkları, girdikleri ortamlarda karşı cinsin farklı bakış ve davranışlarına ve sözel tacizine maruz kaldıklarını iletmişlerdir.

2.6. Sosyal Devlet

Sosyal devlet vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgili olarak, insan onuruna uygun bir şekilde hayat standartlarını gerçekleştirmeyi amaç edinen devlet yönetimini ifade eder. Sosyal devlet maddi ve manevi anlamda ihmal edilmiş kişilerin, devlete karşı sosyal destek talebinde bulunma hakkına yani sübjektif bir kamu hakkına sahip olmalarıdır (Keleş, 2008:43). Başka bir ifadeyle, vatandaşların sosyal durum ve refahları ilgilenen onların asgari yaşam standartlarında yaşamasını amaç edinen devlet yönetimini ifade eder. Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayıştır (Özbudun, 2010:99).

Sosyal devlet olgunun ortaya çıkarıcı temel nedenler arasında ekonomik sistemlerin (liberal sistem, karma ekonomik sistem) beraberinde getirdiği gelir dağılımının etkin bir şekilde dağılmamasından kaynaklı ortaya çıkmıştır. Toplumsal kaynaklara ulaşamama veya asgari yaşam koşullarını devam ettirecek nitelikte kaynağa ulaşamamadan kaynaklı olarak, devletin doğrudan müdahil olması gerektiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda dezavantajlı bireylerin ve grupların iktisadi paylara ulaşamaması veya yeteri kadar kaynağı elde edememesinden kaynaklı sosyal politikaların devlet eliyle gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk anayasa ile güvence altına alınmış ve bu çerçevede politikalar üretilmesi için devlet teşkilatının neredeyse tüm birimlerini harekete geçirmek suretiyle sosyal devlet anlayışını yerleştirmeye çalışmaktadır. 1982 anayasasında devletin temel nitelikleri kısmında;

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir"

Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş olup, yine aynı anayasanın 5.maddesin "devletin temel amaç ve görevleri" kısmında;

"Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır"

Şeklinde sosyal devlet vurgusunu da içerecek şekilde devletin temel amaç ve görevleri ifade edilmiştir. 1982 anayasasının 3.bölümünde "ailenin korunması ve çocuk hakları" 41-42. Madde ile sosyal devletin içeriği doldurulmuştur.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanması tedbirlerini alır. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. ...Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. ...Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Ayrıca anayasanın 3.bölümünde sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde ise sosyal devlet ilkesinin bir bakıma içi doldurulmakta, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler ana hatlarıyla (ailenin korunması, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, çalışma ve sözleşme hürriyeti, sağlık, çevre ve konut hakkı) içi doldurulmuştur. Görüldüğü üzere devlet vatandaşlar arasında sosyal eşitsizlikleri minimum düzeye çekmek, bireylerin temel hak ve ödevlerini kendi organları vasıtasıyla korumak için sosyal devlet ilkesinin gereklerinin içeriğini doldurmuş ve uygulanması için, bu kararların kamu gücüyle desteklenmesini sağlamıştır. Sosyal devlet ve sosyal devlet uygulamaları anayasal güvenceye alınmış ve bunu çeşitli kanunlarla, kurmuş olduğu bakanlıklar, yerel yönetimler, vakıflar ve STK'larla güçlendirmeye çalışılmaktadır.

2.7. Sosyal Politika

Sosyal politika kavramı sermaye birikimin gerçekleşmeye başladığı, kapitalist sistemin temellerinin atıldığı 15-16 yüzyıllarda gündeme geldiği söylenebilir. İfade edilen yüzyıllarda gelir dağılımının düzensiz bir şekilde dağılımının şiddetlenmesi, sömürü ve sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması beraberinde yoksulluğu, ailenin, çocuğunun ve toplumdaki diğer birey ve grupların hayatta kalmasını zorlaştırmış ve sosyal politikaların ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren siyasetin konusu olmuş, özellikle yoksulluk politikaları bu tarihlerde daha çok yerel yönetimlerce yürütülürken, 19. yüzyıldan sonra merkezi hükümetlerin ilgi ve sorumluluk alanına girmiştir (Keskin, 2008:46). Sosyal politika kavramı sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal gelişmelerle kendine daha fazla yaşam alanı bulmasına ve devlet politikası haline dönüşmesine yardımcı olmuştur.

Özellikle Sanayi Devrimi sürecinde ortaya çıkan işçi sorunlarıyla birlikte önem kazanan sosyal politikayı “sınıflar arası savaşmaları, çelişkileri ve dengesizlikleri gidermeye, uyum sağlamaya dönük bir bilim dalı” olarak tanımlamışlardır (Pektaş, 2010;10). Sosyal politika kavramı, toplumun tamamında veya bir bölümünde ortaya çıkan sosyal sorunları ortadan kaldırmayı sağlamaya yönelik politikalar bütünü olarak ele alınabilir. Sosyal politikaların ilgilendiği konuları; yoksulluk, toplumsal ve bireysel şiddet, işsizlik, tüketim, istihdam, eğitim, sağlık, sanat vs. uzatmak mümkündür. Sosyal politika bu çerçevede ele alındığında, dar anlamda sosyal politika sanayileşmenin doğurduğu sosyal problemleri çözme amaçlı geliştirilen kamu politikalarının toplamı olarak tanımlanmaktadır (Yönten ve Şimşek, 2015;3). Sosyal politikaların uygulama ayağının en önemlilerinden biri de yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler halkla iç içe olan ve doğrudan halka yakın olan yönetim birimlerindedir. Yerel yönetimlerin halka en yakın birimler olması ve doğrudan halkın istek ve ihtiyaçlarını görebilmesi, sosyal politikalarının yerel yönetimler özelinde uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu durum ise sosyal politikaların sosyal belediyeçilik bağlamında uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluğu 5393 sayılı belediyeler kanunu ve 5216 sayılı büyükşehir belediye kanunu ile yerel yönetimlerin sosyal yaşam içinde aktif bir pozisyon olarak sosyal politikaların sosyal belediyeçilik özelinde uygulanmasının önü açılmıştır.

2.8. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma terimini ilk kez Fransız Sosyal Eylem Dışişleri Bakanı René Lenoir 1974 yılında zihinsel ve fiziksel engellilerin, intihara meyilli insanların ve yaşlıların durumuna atıfta bulunmak için kullanmıştır. Avrupa Birliği 2010 yılını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmayla Mücadele Avrupa Yılı olarak kabul etmiştir.

Sosyal dışlanma; sosyal bağların kopması, toplumsal kaynaklara erişimin azalması ve bununla birlikte sosyal katılım, erişimin ve dayanışmanın azalması süreçlerini içerdiği ifade edilebilir. Sosyal bağ ile sosyal uyumu, entegrasyonu veya dayanışmayı oluşturan sosyal ilişkiler, kurumlar ve aidiyet olarak ifade edilebilir (Silver (2016: 2). Bununla birlikte sosyal dışlanma sosyal uyumsuzluğu, sosyal bütünleşememeyi yansıttığı gibi sosyal bağların kopmasını da içermektedir. Sosyal dışlanma çoklu yoksunluklar (sosyal, ekonomik, kültürel, vs.), aile bağlarının ve sosyal ilişkilerin kopması, kimlik ve amaç kaybı gibi süreçleri kapsamaktadır (Peace, 2001: 26). Sonuç olarak sosyal dışlanma normatif olarak beklenen sosyal faaliyetlere katılamama ve anlamlı sosyal ilişkiler kurma ile ilgili yetersizlikleri içerisinde barındırdığı da ifade edilebilir.

Temel olarak sosyal dışlanma kavramı dezavantajlı durumlar ile ilişkili bir şekilde ele alınmıştır. Bu dezavantajlı durumlar yaşlılık, sığınmacı olmak, engellilik, kadın ve çocuk olmak, tek ebeveynli aileler ve yoksullar vs. olarak ifade edilebilir. Sosyal dışlanma kavramı ile

ilgili Taylan ve Barış (2015: 34) eşitsizlik, yoksulluk, yoksunluk, alt sınıf ve marjinalite gibi kavramlarla kullanıldığını belirtmiştir. Dezavantajlı gruplar başta yoksullar olmak üzere toplumsal bütünleşmenin dışında tutulmaktadır. Buradan hareketle sosyal dışlanma kavramının toplumsal bütünleşmenin karşıtı bir durum olarak ifade edilebilir. Toplumsal bütünleşme kavramının karşıtı olan kavramlar “marjinalite, ötekileştirilme, damgalanma ve sosyal izolasyon” olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda bu kavramlar sosyal dışlanmanın unsurları olarak ele alınabilir.

Bireylerin gelir, istihdam, arazi ve konut gibi toplumsal kaynaklara ve eğitim, sağlık gibi temel hizmetlere erişimi zorlaştıkça toplumsal katılımları engellenebilmektedir. Bireylerin haklarına ve insan onuruna eşit saygı ve de koruma sağlanmadığında, birbirleriyle etkileşimde bulunmadıklarında toplumsal katılımları sınırlı hale gelmektedir. Bundan hareketle sosyal dışlanmanın yalnızca maddi yoksulluğu değil, aynı zamanda yabancılaşma ve değersiz hissetmenin yanında hayati kararlarda faillik veya kontrol eksikliğini de beraberinde getirdiği söylenebilir. Büyük çoğunlukla toplumlarda dereceleri farklı olsa da yaş, cinsiyet, engellilik, etnik köken, din, ekonomik durum, cinsel yönelim ve cinsel kimlik sosyal dışlanmanın gerekçeleri olarak sıralanabilir. Her ne kadar iç içe geçmiş olsa da yoksulluk ile sosyal dışlanma kavramları birbirinden farklı iki kavramdır. Yoksulluk bir sonuçtur, sosyal dışlanma ise hem bir sonuç hem de bir süreçtir. Sosyal dışlanma ile yoksulluk her zaman bir arada bulunmayabilir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış grupların hepsi ekonomik olarak yoksul olmayabilir. İnsanlar bulunduğu toplumda yoksul olmasalar bile engelli oldukları veya cinsel yönelimleri farklı olduğu için sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Genel olarak sosyal dışlanmaya getirilen tanımların çoğu, sosyal dışlanmayı çok boyutlu, ilişkisel ve dinamik karakterleri temelinde yoksulluktan ayırmaktadır. Yoksulluk genel olarak parasal anlamda yetersizliği ifade ederken, sosyal dışlanma insani gelişmeye daha bütüncül bir bakış açısı getirmektedir.

Temel olarak sosyal dışlanma kavramı bazen toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkardan bazen de kasıtlı bir şekilde bireyin toplumun dışına itilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal süreçler yoluyla ortaya çıkan sosyal dışlanmaya sığınmacı ve göçmen olmak, yoksulluk örnek gösterilebilir. Kasıtlı bir şekilde bireyin toplumun dışına itilmesine şeklinde ortaya çıkan sosyal dışlanmaya ise engellilik, yaşlılık, tek ebeveyn kadın olmak örnek verilebilir. Bu noktada sosyal dışlanmanın toplumsal süreçlerin mi yoksa kasıtlı bir şekilde bireyin toplumun dışına itilmesi şeklinde mi ortaya çıkması sosyal, kültürel veya yasal süreçler tarafından belirlenmektedir. Genel olarak bireylerin toplumsal yaşama katılımında yoksunluk yaşamaları birçok alt alanda da yoksunluk yaşamalarına neden olmaktadır. Tartanoğlu (2010: 2) ekonomik alanda dışlanma yaşayan bireyler siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda da sosyal dışlanma yaşayabileceklerini aktarmıştır. Bu noktada sosyal dışlanma birçok alt faktörü

harekete geçiren birçok süreci içerisinde barındırmaktadır. Bireyin toplumun dışına itilmesi ile ilgili Silver (2016: 2) baskın olan kültürel ve yasal kuralların toplumsal düzlemde dışlanmanın belirlenmesinde öne çıktığını aktarmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise sosyal dışlanma ister toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıksın isterse kasıtlı bir şekilde ortaya çıksın bireylerin benzer derecelerde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları ifade edilebilir. Bu noktada sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal vs. süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkması kavramın açıklanmasını güçleştirmektedir.

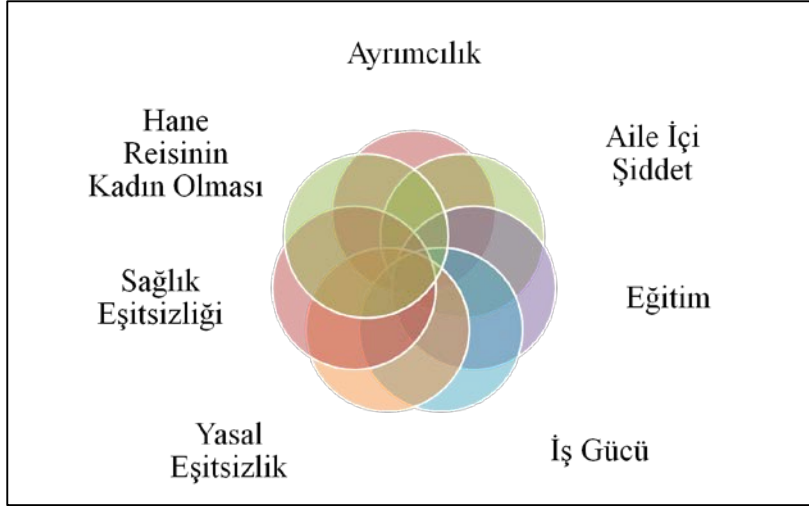
2.9. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Kadınların eğitim düzeyinin düşük olması onların erkeklere göre daha zor şartlarda çalışmasına yol açmıştır. Hanehalkının, gelir yetersizliği sorunu karşısında kadınlar enformel sektörde yani kayıt dışı istihdam alanlarında aile gelirine katkı sağlamaktadır. Esnek çalışma saatleri, düşük ücretle birlikte bu sektörün sosyal güvenceden de mahrum olduğunun bir göstergesi durumundadır.

Moghadam'a göre yoksulluğun feminenleştirilmesi konusunda kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğunu ifade eden üç sebep üzerinde durulmuştur (Chant, 2003:6). Bunlar;

- İş hayatında kadınlar erkeklere göre daha dezavantajlıdır.
- İş gücü piyasasında, kadınların daha ağır koşullarda ve düşük ücret almaları
- Kültürel engeller, yasal engeller, iş gücünde bulunan engeller kadınların sosyo-ekonomik konumlarını sınırlı hale getirmektedir.

Kadın yoksulluğunun nedenleri sırasıyla; ayrımcılık, aile içi şiddet, sağlık eşitsizliği, eğitim, hane reisinin kadın olması, iş gücü ve yasal eşitsizlik olarak sıralanabilir.

Şekil 2. 1. Kadın yoksulluğunun nedenleri

Aile İçi Şiddet: Aile içi şiddete en çok maruz kalan kadınlardır. Evlenmeden önce kendi ailesinden şiddete maruz kalan kadın, evlendikten sonra aynı baskı ve şiddeti eşinden görmektedir. Kadın bunu kader olarak görüp, kabul etmektedir (Tömen, 2013:19).

Eğitim: Eğitim düzeyi düşük olan kadınlar, yoksulluk boyutunun kadın yönlü olduğunu göstermektedir. Yeterli şekilde eğitim olanaklarından yararlanamayan kadınlar, çoğunlukla nitelik gerektirmeyen, sosyal güvencesiz, enformel sektörde, düşük ücretle çalışma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır (Topgül, 2013:292).

İş Gücü: Kadın istihdamının düşük olması kadın yoksulluğunun bir diğer önemli nedenidir. Cinsiyete dayalı gelir dağılımı eşitsizliğinde, kadınlar enformel sektörde düşük ücret ve ağır iş koşullarında çalışarak, kadın yoksulluğu ile karşılaşmaktadır. Hayatlarını devam ettirmek için yeterli düzeyde gelir elde etmek isteyen kadınlar, asgari gelirin yanında, ekonomik anlamda da refah düzeylerinde artış beklemektedirler. Kadınlar, iş gücü piyasasında erkeklerle eşit konuma sahip değildir (Topgül, 2013:291).

Yasal Eşitsizlik: Cinsiyetler arasında kamusal hizmetlerin eşitsiz dağılımının önemli sebeplerinden biri; devlet tarafından yeterince sunulamayan sosyal hizmetlerin önemli bir bölümünün kadınlar tarafından karşılıksız olarak üstlenilmesidir. Bunlar; çocuk ve yaşlı bakımı hizmetleridir. Devletin bu hizmetleri ücretsiz olarak sunmaması, sağlık hizmetlerine ulaşımın zor olması, alt yapı eksikliği gibi sorunlar karşısında kadınlar tek başlarına mücadele etme durumunda kalmaktadır.

Sağlık Eşitsizliği: İş gücü piyasasında yer alsalar dahi sosyal güvencesi olmayan kadınlar sosyal güvenlik ve sağlık ihtiyaçlarını erkeklere bağımlı şekilde yürütmektedir. Evli olan kadınlar eşleri üzerinden sağlık güvencesine bağlı iken; bekar kadınlar babalarının sosyal güvencesinden yararlanmaktadır.

Hane Reisinin Kadın Olması: Hane reisinin kadın olması birçok zorlukları beraberinde getirmektedir. Düşük ücret ve enformel sektörde ağır iş koşullarında çalışan

kadınların sosyal güvencesi de bulunmamaktadır. Reisi kadın olan hanelerde kadın hem evin tek gelir kaynağı, hem de ailede anne misyonunu aynı anda üstlenmektedir. Daha önce değinilen diğer tüm sorunlar yüzünden zaten yoksul olan kadın, ailede tek ebeveyn konumuna düştüğünde tüm bu zorluklarla tek başına mücadele etmek ve kendisine bağımlı durumdaki çocuklarının bakımını üstlenmek zorunda kalmaktadır.

2.10. Tek Ebeveyn Kadınlar ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Soygan ve Gedik (2019) çalışmasında, boşanmış kadınların sosyo-ekonomik düzeyde ve toplumsal cinsiyet bağlamında yaşamış olduğu zorluklar üzerine çalışmıştır. Bu doğrultuda Yozgat ve civarında yaşayan 30 boşanmış kadın ile görüşme yapılmıştır. Çalışmada boşanmış kadınların sosyo-demografik özellikleri değerlendirilmiş ve boşanmanın boşanma sonrası yaşamları üzerindeki etkilerinin neler olduğuna dikkat çekilmiştir. Kadınların tek ebeveyn olarak çocuk bakımından sorumlu oldukları için iş gücü piyasasında da zorluk çekmekte oldukları, bu nedenle de ekonomik olarak kendilerini güçlendirmekte zorluk yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Canatan ve Arıcan (2019) çalışmasında, tek ebeveynli kadınların sosyal ve psikolojik sorunları ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri konusunu araştırmıştır. Çalışmada kadınların tek ebeveyn olduktan sonraki süreçte yaşadıkları sorunlar ve çözüm üretme yöntemleri irdelenmiş, 20 aileyle görüşülmüş katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilerek görüşme tekniği gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tek ebeveynli kadınların ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarda sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Karşılaştıkları sorunlara çözüm olarak devlet desteği, yakın çevre ve akraba desteğinin katkı sağlayan en etkin mekanizmalar olduğu saptanmıştır.

Karaca Aydın (2019), çalışmasında, tek ebeveyn olan kadının içinde bulunduğu durumu belirtmek, sorunlarını irdelemek ve bu konuda farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanmış olduğu derleme çalışmasında kadının tek ebeveyn olması durumu; toplum algısı, ekonomik, sosyal yaşam, psikolojik ve hukuk ile ilgili başlıklar altında incelemiştir.

Doğan (2018) çalışmasında, eşi vefat etmiş kadınlar ve çocuklarının psiko-sosyal durumlarını değerlendirmek ve sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla 114 eşi vefat etmiş kadın ve onların çocukları ile görüşme gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, eşi vefat etmiş kadınların en fazla ekonomik sorunlar yaşadıkları, bunu sırasıyla manevi sorunlar, psikolojik sorunlar, çocuğun bakım sorunları ve sosyal dışlanma sorunlarının takip ettiği bulunmuştur.

Demir ve Çelebi (2017) çalışmasında, tek ebeveynli ailelerin sorunlarını tespit etmek ve bu ailelere yönelik hizmetleri geliştirebilmek için Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Beyaz Kalpler Eğitim ve Gelişim Merkezine devam eden tek ebeveyne sahip çocukların

ebeveynleri ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, derinlemesine mülakat yapılmış ve elde edilen veriler ekonomik sorunlar, sosyal sorunlar, çocuk ile ilgili sorunlar, ev işleri ile ilgili sorunlar ve psikolojik sorunlar olarak beş ayrı kategoride sınıflandırılmıştır.

Kavşut (2015) çalışmasında, kadınların kamusal alana katılımlarının önündeki engellerden biri olan yoksulluğun, dışlanma söz konusu olduğunda daha işlevsel hale geldiği ve kadınların erkeklere göre daha fazla dışlanmalarına neden olduğu, yine yoksul kadınlar içinde boşanmış, eşleri tarafından terk edilmiş ve halen cinsel cazibe yönünden çekici olan genç kadınların diğer yoksullara göre daha fazla dışlandıkları iddiası üzerinden araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda kadınların boşanma kararı süreci ve işlemlerinde aile, akraba ve yakın arkadaşlarının eşlerinden ayrılmama yönünde toplumsal bir baskı yaşadıkları, sosyal yaşamda kendilerine çok fazla görev ve sorumluluk yüklendiğini ve yaşantılarının erkeklere göre daha zor olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Tek ebeveyn kadınlar yaşadıkları sosyal çevrede karşılaştıkları sorunları; çocukların bakımı ile tek başına uğraşma, çevre baskısı, dul/boşanmış kadın olarak elde edilmesi kolay kadın olarak algılanması, aile baskısı ve maddi kaynak yetersizliği olduğu bulgulanmıştır.

Uğur (2014) çalışmasında, toplumsal değişme sürecinde aile ve evlilik kurumunun işleyişi ve boşanma olgusunun ortaya çıkışı, gelişimi ve sonuçlarını araştırmıştır. Çalışmada boşanmış akademisyen kadınların evlilik ve boşanma süreçlerine ilişkin veriler toplanarak boşanmalarının ardında yatan nedenler belirlenmiş, ayrıca boşanmaların söz konusu kadınların yaşamlarına nasıl etkide bulunduğu ve boşanma sonrası sürece adaptasyonları incelenmiştir. Araştırma sonucunda yüksek eğitim düzeyine sahip akademisyen kadınların boşanmayı evliliğin tüm çabalara rağmen bir çıkmaza girdiği anlarda başvurulabilecek sağlıklı bir son çare olarak değerlendirdikleri ve boşanma karşısında daha olumlu bir tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Aydiner Boylu (2014) çalışmasında, tek ebeveynli ailelerde finansal sıkıntı üzerinde etkili olan faktörlerin yanı sıra finansal sıkıntı ve fonksiyonlar arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla örneklemini, Hacettepe Üniversite'sinde çalışan ve tek ebeveyn olan 119 kadının katılımıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları finansal sıkıntı ile genel fonksiyonlar arasında korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır.

Aydiner Boylu ve Öztop (2013) çalışmasında, ek ebeveynli ailelerin sorunlarının karmaşık ve çok yönlü olduğu, genel olarak tek ebeveyn kadının yaşamış olduğu sorunların ekonomik yetersizlik, sosyal yaşam, ebeveynlik, çocuk bakımı, evle ilgili faaliyetlerin yürütülmesi ve zaman kullanımı olduğu ortaya çıkmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel bir araştırmadır. 21 Eylül 2021 ve 12 Aralık 2021 tarih aralığında bir kez yürütülen ve incelenen sosyo-demografik bilgiler ile sosyal dışlanmışlık ile ilgili soruları içeren bir araştırmadır. Bu araştırma genel tarama modellerinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2012). Araştırmada tek ebeveyn kadınların sosyo-demografik durumlarına göre sosyal dışlanmışlık düzeylerinin belirlenmesi ve var olan durumunun betimlenmesi amaçlandığının tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden de tipi örnekleme yöntemi seçilmiştir. Tipik durum, evreni temsil yeteneği olan ve temel özellikleri bakımından evrenden farklılaşmayan durumları ifade etmek için kullanılmaktadır (Marshall & Rossman, 2014). Tipik durum örneklemesinde katılımcılar genellikle herkes gibi davranma olasılıklarına göre seçilirler (Etikan, Musa vır Alkassim, 2016)

Araştırmada örneklemin araştırma problemi ile ilgili olarak evrende yer alan çok sayıdaki durumdan tipik olan biriyle oluşturulması, daha geniş grupları yansıtan durumlar tercih edilmesi nedeniyle tipik durum örnekleme seçilmiştir. Tipik durum örneklemesinde, ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmanın evrenini Mersin ilinde yaşayan tek ebeveyn kadınlar, örneklemini ise Mersin ili merkez ilçelerinden Akdeniz ve Mezitli ilçelerinde yaşayan ve Mersin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Akdeniz Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden hizmet alan, ailede erkek ebeveynin; vefatı, cezaevinde olması, boşanma, terk edilme gibi nedenlerle yalnız kalan tek ebeveyn kadın oluşturmaktadır. Genel bir kural olarak alınacak örneklem büyüklüğünün değişken sayısının en az 5 katı, hatta 10 katı oranında olmalıdır (Büyüköztürk, 2012; Karagöz, 2020). Araştırmaya toplam 391 kişi katılmış olup 13 katılımcı anket sorularından bazılarını boş bıraktığı için veriler anket çalışmasından çıkarılmış olup 378 kişiden toplanan veriler üzerinden analizler yapılmıştır. Araştırmaya katılan 378 kişinin evreni temsil ettiği düşünülmektedir

3.3. Veri Kaynakları

Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan bölümde veri kaynakları “sosyal dışlanma”, “sosyal ve ekonomik yoksulluk”, “kadın yoksulluğu”, “tek ebeveyn ve tek ebeveyn kadın” ve “tek ebeveyn kadının yaşamış olduğu güçlükler” olgusunu konu alan makale, tez, kitaplar ile internet kaynakları ve danışmanın tavsiyeleridir.

Araştırmanın uygulama aşamasındaki veri kaynakları Mersin Aile Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı Akdeniz Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü’nden hizmet alan tek ebeveyn kadınlardır. Kaynaklardan verilerin toplanması amacıyla aşağıdaki araçlar kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyo demografik soru formu

Araştırmada kullanılan sosyo-demografik soru formunda yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, doğum yeri, hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer ve evlenme durumuna ilişkin (evlenme yaşı, evlenmeye karar verme, evlilik sayısı, çocuk sayısı, eski eş ile akrabalık, tek ebeveyn olma nedeni, kiminle yaşadığı, tek ebeveyn olma sürecinde destek alma durumu, yeniden evlenmeyi düşünme durumu) bilgileri toplamaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

3.3.2. Sosyal Dışlanma Ölçeği

Çalışmada sosyal dışlanmayı ölçmek için Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ve Bayram, Sam, Aytaç ve Aytaç (2010) tarafından revize edilerek Türkçe literatüre geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılarak kazandırılmış olan 5’li likert tipinde otuz dört maddeden oluşan sosyal dışlanma ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 3. 1.Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler

	Madde sayısı	Maddeler	Cronbach's alpha***	Cronbach's alpha
Maddi Yoksunluk	8	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	0,89	0,816
Sosyal haklar*	5	9, 10, 11, 12, 13	0,82	0,915
Sosyal Haklar**	8	14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,21	0,71	0,913
Sosyal katılımçılık	9	22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30	0,76	0,682
Kültürel entegrasyon, normlara uyma	4	31, 32, 33, 34	0,67	0,694
SOSYAL DIŞLANMIŞLIK	34			

*sosyal haklar bağlamında kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme

**uygun ev ve güvenli çevreden faydalanabilme

*** Bayram, Sam, Aytaç ve Aytaç (2010) Cronbach's alpha sonuçları

Sosyal dışlanma ölçeğinin maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılımçılık ve kültürel entegrasyon olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ancak bu boyutlardan sosyal haklara ulaşma boyutu kendi içinde, “*sosyal haklar bağlamında kurumlardan ve

yardımlardan faydalanabilmek” ve “**uygun ev ve güvenli çevreden faydalanabilmek” şeklinde iki ayrı alt boyuta ayrılmıştır. Araştırmada Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği alt boyutlarından “maddi yoksunluk” Cronbach's alpha katsayısı 0,816, “*sosyal haklar” Cronbach's alpha katsayısı 0,915, “**sosyal haklar” Cronbach's alpha katsayısı 0,913, “sosyal katılımcılık” Cronbach's alpha katsayısı 0,682 ve “kültürel entegrasyon, normlara uyma” Cronbach's alpha katsayısı 0,694 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. 2.Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutları Ortalama, Madde Seçenekleri ve Sonuçlara İlişkin Bilgiler

Ortalama aralığı	Madde puanı	Madde seçenekleri	Sonuç
4,21-5	5	Her zaman	Çok yüksek düzey sosyal dışlanmışlık
3,41-4,20	4	Sık sık	Yüksek düzey sosyal dışlanmışlık
2,61-3,40	3	Nadir	Orta düzey sosyal dışlanmışlık
1,81-2,60	2	Ara sıra	Düşük düzey sosyal dışlanmışlık
1-1,80	1	Hiç bir zaman	Çok düşük düzey sosyal dışlanmışlık

Ölçekte yer alan her bir madde “(1)=hiç bir zaman” ile “(5)=her zaman” arasında değişmektedir. Dolayısıyla, sosyal dışlanma ölçeğinde her bir boyut için elde edilen yüksek değerler, sosyal dışlanma düzeyinin yüksek olduğunu, düşük değerler ise sosyal dışlanmanın düşük olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, ölçekten elde edilen yüksek değerler maddi yoksunluğun yüksek olduğu, kurumlardan ve yardımlardan yararlanılmadığı, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmadığı, sosyal katılımcılığın düşük olduğu ve kültürel entegrasyona uyulmadığı anlamına gelmektedir. Ölçek toplam puan ortalaması arttıkça sosyal dışlanmışlık düzeyi de artmaktadır.

3.4. Araştırmanın Uygulaması

Araştırmada anket uygulaması bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırma verileri 21 Eylül 2021 ve 12 Aralık 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın yapıldığı süre kapsamında adı geçen merkezden hizmet alan tek ebeveyn kadın sayısı 650-700 arasında değişmekte iken çeşitli sebeplerle (pandemi, dönüt alamama, katılmak istememe vs.) 378 tek ebeveyn kadına ulaşılabilmektedir.

3.5. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmaya başlamadan önce Sosyal Dışlanmışlık Anketi kullanım izni, etik kurulun onayı ile uygulamanın yapılacağı kurumdan izin alınarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri toplanmadan önce katılımcılara çalışmanın amacı, sonuçların sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, çalışmanın maddi bir getirisinin olmadığı, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Bununla birlikte anket sorularının bireysel olarak

cevaplandırılması gerektiğine ilişkin bilgi verilmiş ve sözlü onamları alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

3.6. Yapılan Analizler

Araştırmada verilerin analizi SPSS paket programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı yöntemlerden yüzdeler ve ortalamalar kullanılmıştır. Sosyal Dışlanma ölçeği sorularına verilen yanıtların iç tutarlılık analizi Cronbach Alpha katsayı hesaplaması ile yapılmıştır. Araştırma sorularından bağımlı değişken olan sosyal dışlanma ölçeği sorularının normal dağılımı nedeniyle parametrik analizler yapılmıştır. Bu kapsamda; İki bağımsız değişken içeren sorulara göre sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları puan ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesinde t-testi, ikiden fazla değişken içeren bağımsız değişken sorularında ise tek yönlü varyans analizi (Anova testi) kullanılmıştır. Ayrıca Ölçek alt boyutları puan ortalamalarının birbirleri ile ilişkisi Pearson Korelasyon Analizi ile hesaplanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Sosyo-demografik bulgular

Tablo 4 1. Sosyo-demografik bulgular-1

Sorular	Değişkenler	n	%
Yaş	18-25 yaş	25	6.6
	26-30 yaş	101	26.7
	31-35 yaş	82	21.7
	36-40 yaş	79	20.9
	41-45 yaş	54	14.3
	46-50 yaş	20	5.3
	51 yaş üstü	17	4.5
Eğitim durumu	Okula gitmemiş	42	11.1
	İlkokul	128	33.9
	Lise	155	41.0
	Üniversite	53	14.0
Gelir durumu	1000 TL altı	58	15,3
	1000-2000 TL	70	18,5
	2001-3000 TL	75	19,8
	3001-4000 TL	39	10,3
	4001-5000 TL	86	22,8
	5001 TL ve üstü	50	13,2
Doğum yeri	İl merkezi	129	34.1
	İlçe	169	44.7
	Köy	80	21.2
Hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer	İl merkezi	206	54.5
	İlçe	139	36.8
	Köy	33	8.7
Evlenme yaşı	18 yaş altı	62	16.4
	18-25 yaş	220	58.2
	26-30 yaş	85	22.5
	31-35 yaş	9	2.4
	36-40 yaş üstü	2	.5
Evlenmeye karar verme	Kendim karar verdim	277	73.3
	Ailem karar verdi ben onayladım	83	22.0
	Zorla evlendirildim	18	4.8

Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınlardan %33,9'u ilkokul, %14'ü üniversite, %41'i lise mezunu olup %11,1'i ise hiç okula gitmemiştir. Katılımcılar gelir gruplarına göre incelendiğinde; %53,7'sinin düşük gelir düzeyi (asgari ücret altı), %33,1'inin orta gelir düzeyi (3000 TL- 5000 TL), %13,2'sinin ise yüksek gelir düzeyinde (5001 TL ve üzeri) olduğu belirlenmiştir. Araştırmada tek ebeveyn kadınların %34,1'i il merkezi, %44,7'si ilçe merkezi ve %21,2'si köyde doğduğunu ifade etmiştir. Tek ebeveyn kadınların yarısından fazlasının (%54,5'i) hayatının il merkezinde, %36,8'inin ilçe merkezinde ve %8,7'sinin ise köyde geçtiği belirlenmiştir. Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınların evlenme yaşı incelendiğinde; %16,4'ü 18 yaş altında, %58,2'si 18-25 yaş, %22,5'i 26-30 yaş, %2,4'ü 31-35 yaş ve %5'i ise

36-40 yaşında evlenmişlerdir. Araştırmada tek ebeveyn kadınlardan %22'sinin evliliğe ailesinin karar verdiği ve kendilerinin onayladığı, %73,3'ünün kendisinin karar verdiği ve %4,8'inin ise zorla evlendirildiği belirlenmiştir.

Tablo 4 2. Sosyo-demografik bulgular-2

Sorular	Değişkenler	n	%
Evlilik sayısı	1 evlilik	292	77.2
	2 ve daha fazla	86	22.8
Çocuk sayısı	1 çocuk	109	28.8
	2 çocuk	142	37.6
	3 çocuk	51	13.5
	4 çocuk ve üstü	76	20.1
Eski eş ile akrabalık	Akraba değil	296	78.3
	Uzaktan akraba	78	20.6
	Yakın akraba	4	1.1
Tek ebeveyn olma nedeni	Boşanmış	280	74.1
	Boşanmamış ama ayrı yaşıyor	24	6.3
	Eşi vefat etmiş	31	8.2
	Eşi tarafından terk edilme	43	11.4
Kiminle yaşadığı	Ailesiyle yaşayan	118	31.2
	Çocuklarıyla yaşayan	260	68.8
Tek ebeveyn olma sürecinde destek alma durumu	Destek alan (aile, arkadaş, sosyal çevre)	227	60.1
	Destek almayan	151	39.9
Yeniden evlenmeyi düşünme durumu	Düşünen	110	29.1
	Düşünmeyen	150	39.7
	Kararsız	118	31.2
	Toplam	378	100.0

Tek ebeveyn kadınların %77,2'si 1 evlilik ve %22,8'i ise 2 ve daha fazla evlilik yaptığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınların %31,2'sinin ailesiyle, %68,8'inin ise çocukları ile birlikte yaşadığı belirlenmiştir. Tek ebeveyn kadınların çocuk sayıları incelendiğinde; %28,8'i 1 çocuk, %37,6'sı 2 çocuk, %13,5'i 3 çocuk ve %20,1'i ise 4 ve üstü çocuğunun olduğunu belirtmiştir. Tek ebeveyn kadınların eski eş ile akrabalık durumları incelendiğinde; %78,3'ünün eski eş ile akraba olmadığı, %20,6'sının akraba ve %1,1'inin ise yakın akraba olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan kadınların %74,1'inin boşanma, %6,3'ünün boşanmadığı halde ayrı yaşama, %13,5'inin eşin vefatı ve %11,4'ünün ise eşin terk etmesi nedeniyle tek ebeveyn oldukları belirlenmiştir. Buna göre 26-40 yaş gruplarında tek ebeveyn olma durumunun yoğunlaştığı görülmektedir. Tek ebeveyn kadınların boşanma durumlarının ise en çok 26-30 yaş gruplarında yoğunlaştığı ifade edilebilir. 26-40 yaş aralığında ayrıca boşanmamış ama ayrı yaşayanların da çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Kadınlardan %60,1'inin tek ebeveyn olma sürecinde aile, arkadaş ya da sosyal çevreden destek gördüğü, %39,9'unun ise destek görmediği belirlenmiştir. Tek

ebeveyn kadınlardan %29,1'i tekrar evlenmeyi düşünürken, %39,7'sinin tekrar evlenmeyi düşünmediği, %31,2'sinin ise evlenme konusunda kararsız olduğu bulunmuştur.

4.2. Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ile İlgili Bulgular

Tablo 4 3. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutları ile ilgili bulgular

Alt boyutlar	Ort.	Standart sapma	Sonuç
Maddi Yoksunluk	3.02	1.00	Orta düzey
Sosyal haklar*	2.72	1.15	Orta düzey
Sosyal Haklar**	2.95	1.04	Orta düzey
Sosyal katılımçılık	2.84	0.59	Orta düzey
Kültürel entegrasyon, normlara uyma	2.72	0.97	Orta düzey
SOSYAL DIŞLANMIŞLIK	2,85	0,75	Orta düzey

* Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme

**Uygun ev ve güvenli çevre

Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla “Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği” kullanılmış olup ölçeğin puan ortalamasının “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre, Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği “maddi yoksunluk alt boyutu ” düzeyinin “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği alt boyutu “sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme)” düzeyinin “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği alt boyutu “sosyal haklar (uygun ev ve güvenli çevre)” düzeyinin “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği alt boyutu “sosyal katılımçılık” düzeyinin “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği alt boyutu “kültürel entegrasyon, normlara uyma” düzeyinin “orta düzey” olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4 4. Sosyal dışlanmışlık ölçeği “maddi yoksunluk” alt boyutuna ilişkin bulgular

Alt boyutlar	Sorular	Ort.	Standart sapma
Maddi yoksunluk	Su, elektrik, gaz, telefon gibi zorunlu ödemelerimi güçlüklerle yaparım.	3.04	1.54
	Ödenmemiş faturalarım vardır.	2.86	1.65
	Maddi durumum hakkında endişelenirim.	3.43	1.48
	Gelirimi giderimle denkleştirmeyi 2 yıl öncesine kıyasla daha zor buluyorum.	3.78	1.43
	Buzdolabı, TV, çamaşır makinesi eskiyince veya bozulursa kolayca yenisini alırım.	2.57	1.45
	Temel ihtiyaçlarımı (yemek, giyecek vb) karşılayamam.	2.37	1.27
	Derneklere üye olmak isterim ancak üyelik aidatı beni düşündürür.	2.94	1.60
	Benim için, kredi almak zordur.	3.19	1.613
Genel sonuç		3.02	1.00

Araştırmada Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği'nin alt boyutlarından "maddi yoksunluk" boyutu ile ilgili ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan tek ebeveyn kadınların maddi yoksunluk düzeyi ortalamaları 3.02'dir

Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Su, elektrik, gaz, telefon gibi zorunlu ödemelerimi güçlkle yaparım" soruna verilen cevapların ortalaması 3.04 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Ödenmemiş faturalarım vardır" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.86'dır. Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Maddi durumum hakkında endişelenirim" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.43 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Gelirimi giderimle denkleştirmeyi 2 yıl öncesine kıyasla daha zor buluyorum" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.73'tür. Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Buzdolabı, TV, çamaşır makinesi eskিয়েnce veya bozulursa kolayca yenisini alırım" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.57'dir. Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Temel ihtiyaçlarımı (yemek, giyecek vb) karşılayamam" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.37'dir.

Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Derneklere üye olmak isterim ancak üyelik aidatı beni düşündürür" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.94 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada maddi yoksunluk ile ilgili "Benim için, kredi almak zordur" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.19'dur.

Tablo 4 5. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından "Sosyal haklara" (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ilişkin bulgular

Alt boyutlar	Sorular	Ort.	Standart sapma
Sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme)	Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb..) kötü muamele ile karşılaşırım.	2.61	1.26
	Kamu kurumlarında (hastane vb..) randevu ve tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir.	2.83	1.31
	Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb..) sorun yaşarım.	2.70	1.26
	Kredi ve sigorta müracaatların reddedilir.	2.85	1.52
	Yararıma olacak uygulamalar hakkım olduğu halde sonlandırılır veya hakkım hiç verilmez	2.63	1.28
Genel sonuç		2.72	1.15

Araştırmada sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ile ilgili "Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb..) kötü muamele ile karşılaşırım" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.61'dir.

Araştırmada sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ile ilgili "Kamu kurumlarında (hastane vb..) randevu ve tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir"

sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.83'tür. Genel olarak tek ebeveyn kadınların kamu kurumlarından randevu taleplerinin uzun sürelerle verildiği belirlenmiştir.

Araştırmada sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ile ilgili "Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb..) sorun yaşarım" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.70'tir.

Araştırmada sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ile ilgili "Kredi ve sigorta müracaatların reddedilir" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.85'tir.

Araştırmada sosyal haklar (Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme) ile ilgili "Yararıma olacak uygulamalar hakkım olduğu halde sonlandırılır veya hakkım hiç verilmez" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.63'tür.

Tablo 4 6. Sosyal dışlanılmışlık ölçeği alt boyutlarından "Sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre)"

Alt boyutlar	Sorular	Ort.	Standart sapma
Sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre)	Yaşadığım çevrede olaylar çıkar.	2.92	1.29
	İki yıl içerisinde başka bir yere taşınmayı düşünüyorum.	2.83	1.43
	Yeni bir ev bulmam uzun sürdü ya da uzun sürebilir.	3.31	1.40
	Yaşadığım çevrede komşuluk ilişkileri iyi değildir.	2.77	1.25
	Yaşadığım çevrede kendimi güvende hissetmem.	2.69	1.30
	Evde tek başına olmaktan korkarım	2.87	1.33
	Yaşadığım çevrede gürültü vardır	3.17	1.24
	Yaşadığım çevre kirlidir.	3.02	1.32
Genel sonuç		2.95	1.04

Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Yaşadığım çevrede olaylar çıkar" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.92'dir. Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "İki yıl içerisinde başka bir yere taşınmayı düşünüyorum" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.83'tür. Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Yeni bir ev bulmam uzun sürdü ya da uzun sürebilir" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.31'dir.

Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Yaşadığım çevrede komşuluk ilişkileri iyi değildir" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.77'dir. Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Yaşadığım çevrede kendimi güvende hissetmem" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.69'dur. Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Evde tek başına olmaktan korkarım" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.87'dir. Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili "Yaşadığım çevrede gürültü vardır" sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.17'dir.

Araştırmada sosyal haklar (Uygun ev ve güvenli çevre) ile ilgili “Yaşadığım çevre kirlidir” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.02’dir. Tek ebeveyn kadınların yaşamış olduğu çevrenin kirli olduğu ile ilgili bulgulara rastlanmıştır.

Tablo 4 7. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Sosyal katılımçılık”

Alt boyutlar	Sorular	Ort.	Standart sapma
Sosyal katılımçılık	Kendimi toplumdan dışlanmış hissedirim.	2.61	1.33
	Eğlenmek için ev dışında faaliyetlere katılırım.	3.17	1.25
	Sosyal ilişki kurabileceğim kişi sayısı çok azdır.	2.98	1.24
	Çok sayıda arkadaşım vardır.	3.19	1.24
	Arkadaşlarımla toplanmayı, birlikte vakit geçirmeyi severim	3.81	1.09
	Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur, ya da çok azdır.	2.92	1.30
	Arkadaşımdan çok az sosyal destek görürüm	2.57	1.17
	Diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.	2.40	1.13
	Sağlık sorunlarım nedeniyle diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.	1.92	1.12
Genel sonuç		2.84	0.59

Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Kendimi toplumdan dışlanmış hissedirim” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.61’tür. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Eğlenmek için ev dışında faaliyetlere katılırım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.17’dir. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Sosyal ilişki kurabileceğim kişi sayısı çok azdır” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.98’dir. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Çok sayıda arkadaşım vardır” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.19’dir. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Arkadaşlarımla toplanmayı, birlikte vakit geçirmeyi severim” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.81’dir.

Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur, ya da çok azdır” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.92’dir. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Arkadaşımdan çok az sosyal destek görürüm” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.57’dir. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.40’tır. Araştırmada sosyal katılımçılık ile ilgili “Sağlık sorunlarım nedeniyle diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 1.92’dir.

Tablo 4 8. Sosyal dışlanmışlık ölçeği alt boyutlarından “Kültürel entegrasyon, normlara uyma”

Alt boyutlar	Sorular	Ort.	Standart sapma
Kültürel entegrasyon, normlara uyma	Arkadaşımın yararına olacaksa yalancı şahitlik yaparım	2.08	1.18
	Yakalanmadığım sürece kanunları çiğnemek sorun değildir	2.00	1.16
	Ücretli olarak çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım	3.44	1.44
	İşsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım.	3.40	1.44
	Başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılarım.	2.65	1.50
Genel sonuç		2.72	0.97

Araştırmada kültürel entegrasyon, normlara uyma ile ilgili “Arkadaşımın yararına olacaksa yalancı şahitlik yaparım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.08’dir. Araştırmada kültürel entegrasyon, normlara uyma ile ilgili “Yakalanmadığım sürece kanunları çiğnemek sorun değildir” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.00’dir. Araştırmada kültürel entegrasyon, normlara uyma ile ilgili “Ücretli olarak çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.44’tür. Araştırmada kültürel entegrasyon, normlara uyma ile ilgili “İşsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 3.40’tır. Tek ebeveyn kadınların işsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun bulmadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmada kültürel entegrasyon, normlara uyma ile ilgili “Başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılarım” sorusuna verilen yanıtların ortalaması 2.65’tir.

Tablo 4 9. Sosyal dışlanmışlık toplam puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişki

		Maddi yoksunluk	Sosyal haklar(a)	Sosyal haklar(b)	Sosyal katılımçılık	Kültürel entegrasyon, normlara uyma
SOSYAL DIŞLANMIŞLIK	Pearson Korelasyon	.815**	.886**	.895**	.682**	.657**

a. Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme

b. Uygun ev ve güvenli çevre

Araştırmada sosyal dışlanmışlık ile maddi yoksunluk ($r=.815$), sosyal haklar (a)($r=.886$), sosyal haklar (b)($r=.895$), sosyal katılımçılık ($r=.682$) ve kültürel entegrasyon, normlara uyma ($r=.657$) pozitif yönlü korelasyon ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

4.3. Çeşitli değişkenlere göre Sosyal dışlanmışlık düzeyi ile ilgili bulgular

Bu bölümde çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre sosyal dışlanmışlık düzeyleri ve ortalamalar arasındaki farklar analiz edilmiştir.

Tablo 4 10. Yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık puan ortalamaları arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Yaş grupları	18-25 yaş	2.85	0.97	2.194	0.043	c>e
	26-30 yaş	2.85	0.74			
	31-35 yaş	3.09	0.87			
	36-40 yaş	2.77	0.66			
	41-45 yaş	2.70	0.64			
	46-50 yaş	2.78	0.55			
	51 yaş üstü	2.63	0.77			
Toplam		2.85	0.76			

a=18-25 yaş, b=26-30 yaş, c=31-35 yaş, d=36-40 yaş, e=41-45 yaş, f=46-50 yaş, g=51 yaş üstü

Araştırmada katılımcıların yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır (F=2.194; p<0,05). Sosyal dışlanmışlık düzeyinin hangi yaş grupları arasında farklılaştığının belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre 31-35 yaş (c) grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin diğer yaş gruplarına göre en yüksek olduğu ve 41-45 yaş (e) gruplarının ortalamalarından ise anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları incelendiğinde en yüksek puan ortalaması 31-35 yaş grubunda, en düşük puan ortalamasının ise 51 yaş ve üstü tek ebeveyn kadınlarda olduğu görülmektedir.

Tablo 4 11. Eğitim durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Eğitim durumu	Okula gitmemiş	3.21	0.67	46.110	0.000	b>c, d
	İlkokul	3.26	0.65			
	Lise	2.40	0.68			
	Üniversite	2.88	0.51			
	Toplam	2.85	0.76			

a=okula gitmemiş, b=ilkokul, c=lise, d=üniversite

Eğitim gruplarına göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır (F=46.110; p<0,05). Sosyal dışlanmışlık düzeyinin hangi eğitim grupları arasında farklılaştığının belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre tek ebeveyn kadınlardan ilkokul mezunu olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin, üniversite ve lise mezunu olan tek ebeveyn kadınlardan yüksek olduğu ve farklılaştığı ortaya çıkmıştır (p<0,05). Ayrıca tek ebeveyn

kadınlardan hiç okula gitmeyenlerin sosyal dışlanmışlık düzeyinin, üniversite ve lise eğitimi alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksek ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Bununla birlikte lise mezunu olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi diğer eğitim gruplarının ortalamalarından düşük ve anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların eğitim düzeyine göre sosyal dışlanmış ortalamaları incelendiğinde ilkokul ve hiç okula gitmemiş olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte üniversite mezunlarının da sosyal dışlanmışlık düzeylerinin ilkokul ve hiç okula gitmemiş olan tek ebeveyn kadınlardan düşük ancak lise mezunu tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden ise yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4 12. Gelir gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Gelir düzeyi	1000 TL altı	3.28	0.78	17.107	0.000	a, b, c>d, e, f
	1000-2000 TL	3.10	0.60			
	2001-3000 TL	3.07	0.66			
	3001-4000 TL	2.68	0.49			
	4001-5000 TL	2.52	0.68			
	5001 TL ve üstü	2.38	0.85			
	Toplam	2.85	0.76			

a=1000 TL altı, b=1000-2000 TL, c=2001-3000 TL, d=3001-4000 TL, e=4001-5000 TL, f=5001 TL ve üstü

Gelir düzeyine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=17.107; p<0,05$). Gelir gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 1000 TL altı, 1000-2000 TL ve 2001-3000 TL gelir elde eden tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi 3001 TL ve üstü gelir elde eden tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4 13. Doğum yerine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Doğum yeri	İl merkezi	2.58	0.66	22.016	0.000	b<c
	İlçe	2.86	0.75			
	Köy	3.26	0.73			
	Toplam	2.85	0.76			

a=il merkezi, b=ilçe, c=köy

Doğum yeri değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda doğum yeri değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=22.016; p<0,05$). Doğum yeri değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup tek ebeveyn kadınlardan doğum yeri sırasıyla il merkezi olanların sosyal dışlanmışlık düzeyi, doğum yeri ilçe ve köy olanlardan düşük olduğu ve ortalamalarının anlamlı derece farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca doğum yeri ilçe merkezi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi doğum yeri köy olan tek ebeveyn kadınlardan düşük ve ortalamalarının farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Tek ebeveyn kadınların doğum yerine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları incelendiğinde doğum yeri il merkezi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu, doğum yeri ilçe merkezi olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin orta, doğum yeri köy olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin çok yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4 14. Hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yere göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer	İl merkezi	2.72	0.79	6.950	0.001	a<b, c
	İlçe	2.99	0.73			
	Köy	3.06	0.52			
	Toplam	2.85	0.76			

a=il merkezi, b=ilçe, c=köy

Hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=6.950; p<0,05$). Hayatının büyük çoğunluğunun geçtiği yer değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup, tek ebeveyn kadınlardan hayatının büyük çoğunluğu il merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi, hayatının büyük çoğunluğu ilçe ve köy merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Tek ebeveyn kadınların hayatlarının büyük çoğunluğunun geçtiği yere göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde hayatlarının büyük çoğunluğu köy merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Tek ebeveyn kadınların hayatlarının büyük çoğunluğunun geçtiği yere göre sosyal dışlanmışlık

düzeyi incelendiğinde hayatlarının büyük çoğunluğu il merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4 15. Evlenme yaşına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
İlk evlenme yaşı	18 yaş altı	62	3.57	0.64	26.465	0.000	a>b, c
	18-25 yaş	220	2.78	0.65			
	26-30 yaş	85	2.46	0.68			
	31-35 yaş	9	3.28	1.02			
	36-40 yaş	2	2.60	2.19			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= 18 yaş altı, b=18-25 yaş, c=26-30 yaş, d=31-35 yaş, e=36-40 yaş

Evlilik yaşı değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda evlenme yaşı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=26.465; p<0,05$). Evlenme yaşı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup evlenme yaşı 18 yaş altı olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmış düzeyi, 18-25 yaş, 26-30 yaş gruplarında yer alan kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksektir. Ayrıca 26-30 yaş grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin 18-25 yaş ve 31-35 yaş grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Tek ebeveyn kadınların evlenme yaşı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde evlenme yaşı 18 yaş altı olan tek ebeveyn kadınların en çok sosyal dışlanma yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 31-35 yaş gruplarında iken evlenen tek ebeveyn kadınların ise sosyal dışlanmışlık düzeyinin de yüksek olduğu görülmektedir. 26-30 yaş grubunda evlenmiş olan tek ebeveyn kadınların ise sosyal dışlanmışlık düzeyinin diğer yaş gruplarında evlenenlerin sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4 16. Evliliğe karar verme şekline göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Evliliğe karar verme şekli	Kendim karar verdim	277	2.68	0.73	31.724	0.000	a<b, c
	Ailem karar verdi ben onayladım	83	3.33	0.61			
	Zorla evlendirildim	18	3.31	0.74			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= kendim karar verdi, b=ailem karar verdi ben onayladım, c=zorla evlendirildim

Evliliğe karar verme değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda evliliğe karar verme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=17.107; p<0,05$). Evliliğe karar verme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup tek ebeveyn kadınlardan evliliğe kendisi karar verenlerin sosyal dışlanmışlık düzeyi ailesi karar veren ve zorla evlendirilen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinden daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır ($p<0,05$).

Tablo 4 17. Evlilik sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	t	P
Evlilik sayısı	1 evlilik	292	2.86	0.75	0.387	0.69
	2 evlilik ve üstü	86	2.82	0.80		
	Toplam	378	2.85	0.76		

Evlilik sayısına göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda “1 evlilik” ve “2 ve üstü evlilik” gerçekleştiren tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($t=0.0387; p>0,05$).

Tablo 4 18. Çocuk sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Çocuk sayısı	1 çocuk	109	2.82	0.88	6.064	0.000	a, d < c
	2 çocuk	142	2.87	0.66			
	3 çocuk	51	3.20	0.64			
	4 çocuk ve üstü	76	2.63	0.75			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= 1 çocuk, b=2 çocuk, c=3 çocuk, d=4 çocuk ve üstü

Çocuk sayısı değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda çocuk sayısı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=6.064; p<0,05$). Çocuk sayısı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup buna göre 1 çocuk ile 4 ve üstü çocuk sahibi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin, 3 çocuk sahibi olan tek ebeveyn

kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$).

Tablo 4 19. Eski eş ile akrabalık durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark ile ilgili bulgular

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Eski eş ile akrabalık	Akraba değil	296	2.79	0.76	5.875	0.003	a<b
	Uzaktan akraba	78	3.10	0.70			
	Yakın akraba	4	2.52	0.33			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= akraba değil, b=uzaktan akraba, c=yakın akraba

Eski eş ile akrabalık durumuna göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anava yapılmıştır. Yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda eski eş ile akrabalık değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($F=5,875$; $p<0,05$). Ortaya çıkan bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre eski eş ile akraba olmayanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin, eski eş ile uzaktan akraba olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Tek ebeveyn kadınların eski eş ile akrabalık durumu değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde eski eşi ile yakın akraba olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4 20. Tek ebeveyn olma nedenlerine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Tek ebeveyn olma nedeni	Boşanma	280	2.76	0.75	7.259	0.000	b, d>a
	Boşanmamış ama ayrı yaşıyor	24	3.22	0.95			
	Eşin vefatı	31	2.79	0.72			
	Terk etme	43	3.24	0.55			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= boşanma, b=boşanmamış ama ayrı yaşıyor, c=eşin vefatı, d=terk etme

Tek ebeveyn olma nedenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda tek ebeveyn olma değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F=7.259$; $p<0,05$). Tek ebeveyn olma nedeni değişkenine göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları

arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Scheffe testi yapılmış olup buna göre terk edilmiş tek ebeveyn kadınlar ile boşanmamış ama ayrı yaşayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin boşanma nedeni ile tek ebeveyn kalmış kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyine göre yüksek olduğu ve ortalamalarının anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$).

Tablo 4 21. Tek ebeveyn olma sürecinde destek alma durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	t	p	Fark
Tek ebeveyn olma sürecinde destek alma	Destek alan (aile, arkadaş, sosyal çevre)	227	2.60	0.71	-8.434	0.000	b>a
	Destek almayan	151	3.22	0.67			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= Desten alan (aile, arkadaş, sosyal çevre), b= Destek almayan

Boşanma sürecinde destek görme durumuna göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda boşanma sürecinde destek gören ve destek göremeyen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($t=-8.434$; $p<0,05$). Yapılan analiz sonucunda boşanma sürecinde destek alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin, boşanma sürecinde destek almayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinden düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4 22. Birlikte yaşanan kişilere göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	t	p	Fark
Kiminle yaşadığı?	Ailesiyle yaşayan	118	2.73	0.76	-2.103	0.036	b>a
	Çocuklarıyla yaşayan	260	2.90	0.75			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= Ailesiyle yaşayan, b= Çocuklarıyla yaşayan

Birlikte yaşanan kişilere göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda ailesiyle ve çocuklarıyla yaşayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($t=-2.103$; $p<0,05$). Yapılan analiz sonucunda çocuklarıyla yaşayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin, aileleriyle yaşayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4 23. Yeniden evlenmeyi düşünme durumuna göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları ve ortalamalar arasındaki fark

Değişken	Sosyal dışlanmışlık	N	Ort.	Standart sapma	F	P	Fark
Yeniden evlenmeyi düşünme	Düşünen	110	2.67	0.75	4.659	0.010	c>a
	Düşünmeyen	150	2.89	0.75			
	Kararsız	118	2.96	0.76			
	Toplam	378	2.85	0.76			

a= düşünen, b=düşünmeyen, c=kararsız

Yeniden evlenmeyi düşünme durumuna göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda tekrardan evlenmeyi düşünme değişkenine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (F=4.659; p<0,05). Ortaya çıkan bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre tekrardan evlenme konusunda kararsız olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi, tekrardan evlenmeyi düşünen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksek ve anlamlı derecede farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır (p<0,05).

Tablo 4 24. Yaş, Gelir ve Eğitim Düzeyi İle Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği ve Alt Boyutları Korelasyon Analizi

		Yaş	Gelir düzeyi	Eğitim düzeyi
Maddi yoksunluk	Korelasyon	-0,025	-,539**	-,486**
	p	0,632	0,000	0,000
Sosyal haklar*	Korelasyon	-0,009	-,475**	-,441**
	p	0,867	0,000	0,000
Sosyal haklar**	Korelasyon	-0,100	-,427**	-,418**
	p	0,052	0,000	0,000
Sosyal katılımçılık	Korelasyon	-,163**	-0,075	-0,085
	p	0,001	0,145	0,098
Kültürel entegrasyon ve normlara uyma	Korelasyon	-,135**	-0,033	-0,091
	p	0,009	0,525	0,078
SOSYAL DIŞLANMIŞLIK	Korelasyon	-0,095	-,423**	-,412**
	p	0,064	0,000	0,000
	N	378	378	378

* Kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme

**Uygun ev ve güvenli çevre

Araştırmada tek ebeveyn kadınların yaş, gelir ve eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmışlık ölçeği ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda maddi yoksunluk ve gelir düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (r=-.539, p<0,05; r=-.486, p<0,05). Buna göre gelir düzeyi arttıkça katılımçılığın maddi yoksunluk (sosyal dışlanma) düzeyinin azaldığı ifade edilebilir. Bununla

birlikte katılımcıların eğitim düzeyi yükseldikçe maddi yoksunluk düzeyinin de azaldığı ifade edilebilir. Eğitim düzeyi arttıkça iş bulma olanaklarının artması, maddi kazanç sağlamaya yönelik alternatiflerin fazlaşması bireylerin maddi yoksunluk (sosyal dışlanma) düzeyinin azalmasına etkide bulunmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda sosyal haklar (uygun ev ve güvenli çevre) ve gelir düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($r=-.475$, $p<0,05$; $r=-.441$, $p<0,05$). Buna göre tek ebeveyn kadının gelir düzeyi arttıkça sosyal haklardan faydalanma düzeyinin azaldığı ifade edilebilir. Bununla birlikte eğitim düzeyi arttıkça sosyal haklardan faydalanma düzeyinin de azaldığı ifade edilebilir. Gelir düzeyinin yüksek olduğu durumlarda kurumlardan sosyal yardım alma gereği de azalmaktadır. Aynı zamanda eğitim düzeyinin yüksek olmasıyla beraber temel ihtiyaçları karşılayabilecek gelir düzeyine sahip olduğu için kurumlardan sosyal yardım ihtiyacı da azalmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda sosyal haklar (uygun ev ve güvenli çevre) ve gelir düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($r=-.427$, $p<0,05$; $r=-.418$, $p<0,05$). Buna göre tek ebeveyn kadınların gelir düzeyi ve eğitim durumuna göre ikamet ettikleri mahalleler, sosyal çevrelerinin belirlendiği ifade edilebilir. Ulaşılan bu sonuçtan hareketle gelir düzeyi ve eğitim düzeyi düşük olan tek ebeveyn kadınların ikamet ettikleri mahalleler ve sosyal çevrelerinin de görece az gelişmiş veya kentin gelişmemiş yerlerinde ikamet ettiklerini göstermektedir.

Yapılan analiz sonucunda sosyal katılımcılığın ve gelir ve eğitim düzeyi ile ilişkili olmadığı ($r>0,05$), ancak yaş düzeyi ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($r=-.163$, $p<0,05$). Buna göre kendini toplumdan dışlanmış hissetme, eğlenmek için ev dışında faaliyetlere katılma, sosyal ilişki kurulacak kişi sayısının ve arkadaşların azlığı, diğer insanlarla sorunlar yaşama, arkadaşlardan az destek görme durumunun yaş düzeyi ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Sosyal katılımcılık düzeyinin yaş düzeyine bağlı olarak azaldığı ifade edilebilir.

Yapılan analiz sonucunda kültürel entegrasyon ve normlara uymanın ve gelir ve eğitim düzeyi ile ilişkili olmadığı ($r>0,05$), ancak yaş düzeyi ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($r=-.235$, $p<0,05$). Buna göre yaş arttıkça kültürel entegrasyon ve normlara uyma düzeyinin azaldığı ifade edilebilir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin orta düzey olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca tek ebeveyn kadınların “maddi yoksunluk, kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme, uygun ev ve güvenli çevre, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon, normlara uyma” gibi alanlarda dışlanmışlık sorunu yaşadıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda tek ebeveyn kadınların genel olarak maddi yoksullukla karşı karşıya oldukları, almış oldukları sosyal yardımlarla içinde buldukları yoksullukla mücadele etmek zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadın olmak yoksulluğun getirdiği riskleri derinleştirmektedir. Kayalar (2019) da çalışmasında yoksulluğun getirdiği risklerden en fazla etkilenen grupların başında kadınların olduğunu aktarmıştır. Sosyal ve ekonomik yoksullukla karşı karşıya olan ailelere, SYDV (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı) aracılığıyla eklettik desteği, şartlı sağlık desteği, şartlı eğitim desteği ve aile yardımları adı altında yapılan destekler ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamaya destek sağlasa da yardım tutarlarının düşüklüğü nedeniyle ailelerin içinde bulunduğu maddi yoksulluğun derinleştiği ifade edilebilir. Karaca Aydın (2019) çalışmasında tek ebeveynin kadın olduğu durumlarda, sosyal yardımların temel geçim kaynağı haline geldiğini aktarmıştır. Yusufoglu ve Kızmaz (2016) çalışmasında devlet tarafından yapılan nakdi yardımların parçalanmış yoksulların hayata tutunma gücünü artırmakta olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların derneklere üyelik konularının başında temel haklarını arama konusunda destek alabileceği kurumların olduğunu bilmesi, sosyal ve ekonomik yardım hizmetlerinden faydalanma gelmektedir. Araştırmada tek ebeveyn kadınların büyük çoğunluğunun maddi durumları hakkında endişelendikleri, gelirlerinin giderlerini karşılamaya yetmediği, 2 yıl öncesine göre maddi olarak daha da zor durumda oldukları ortaya çıkmıştır. Bölükbaşı (2008) tek ebeveynli ailelerin diğer ailelerle karşılaştırıldığında yoksulluk ve yoksunlukla daha fazla karşılaştıklarını aktarmıştır. Öztürk ve Çetin (2009) çalışmasında aile reisi kadın olan tek ebeveynli ve çocuklu ailelerde yoksulluğun daha yoğun olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Karaca Aydın (2019) çalışmasında işsizlik ve ekonomik sıkıntılarla baş etmek zorunda kalan kadın; ev kirasını ve borçları ödeyememe, çocukların ihtiyaçlarını karşılayamama ya da kısmen karşılayabilme konusunda sorunlar yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarımız literatürde yer alan bilgilere benzerlik göstermektedir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme durumlarını belirlemek için “sosyal haklar” başlığı altında yapılan değerlendirme sonucunda tek ebeveyn kadınların kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme konusunda çeşitli zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Tek ebeveyn kadınların bu alt boyutta yer alan tüm alanlarda sosyal dışlanmışlık açısından etkilenme durumu orta düzeydedir. Genel olarak tek

ebeveyn kadınların kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme durumları ile ilgili birtakım zorluklar yaşadıkları belirlenmiş olmasına karşın bu durum tek ebeveyn kadınların çeşitli sosyal yardım kuruluşlarının hizmetlerini yeterince bilmemeleri, bu kurum ve hizmetlerden haberdar olmamaları ya da kişisel nedenlerden kaynaklanmış olabilir. Neden ne olursa olsun kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme konusunda yaşanan güçlüklerin sosyal dışlanmayı da beraberinde getirdiği düşünülebilir.

Araştırma sonucunda tek ebeveyn kadınların uygun ev ve güvenli çevre ile ilgili durumlarını belirlemek üzere “sosyal haklar” başlığı altında yapılan değerlendirmede genel olarak kadınların yaşamış olduğu çevrenin yeterince uygun ve güvenli olmadığına yönelik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgularla kadınların yaşamış olduğu mahallerinin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak gelişmemiş olduğunu düşünebilir. Araştırma kapsamına alınan kadınların iki yıl içerisindeki planlarının arasında başka bir yere taşınmayı düşündüklerini ifade etmeleri de buldukları sosyal çevreden memnun olmadıklarının bir göstergesi olabilir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların özellikle yeni bir ev bulma ve taşınma konusunda sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların yeni bir ev bulamama nedenleri arasında ev sahiplerinin tek ebeveyn kadınların kiralarını ödeyemeyeceklerini düşünmeleri ya da toplumsal yargılardan dolayı eşi olmayan kadına ev vermek istememeleri sayılabilir.

Bu alt boyutu içeren tüm maddeler değerlendirildiğinde kadınların genel olarak yaşanan ev, evin bulunduğu çevre ve güvenlik ile ilgili güçlükler yaşadıklarını ifade ettikleri sonucuna varılmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç tek ebeveyn kadınların genel olarak kentleşmemiş ve kentleşmemiş mekanlarda ikamet ettiklerini göstermektedir. Adaman ve Keyder (2006) çalışmasında kadın olmanın gecekondü bölgelerinde ek sorunlar yarattığı ya da mevcut sorunları derinleştirdiği bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmada “sosyal katılım” alt boyutunda kadınların sosyal yaşam, kişiler arası ilişkiler, arkadaşlık ve benzeri konulardaki düşünce ve uygulamalarına yönelik yapılan değerlendirmede kadınların kendilerini toplumdan dışlanmış hissettiklerini düşündüren bulgulara rastlanmıştır.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların ilişki kurabileceği kişi sayılarının az olduğu, arkadaş sayılarının ise sınırlı olduğu, arkadaşları ile birlikte vakit geçirmeyi sevdikleri ancak sınırlarını paylaşabileceği arkadaş sayısının da sınırlı olduğu belirlenmiştir. Bu alt boyuta ilişkin bulgular tek ebeveyn kadınların sosyal katılım açısından da birtakım güçlükler yaşadıklarını düşündürmektedir.

Araştırma sonucunda tek ebeveyn kadınların uygun ev ve güvenli çevre ile ilgili durumlarını belirlemek için “kültürel entegrasyon, normlara uyma” başlığı altında çeşitli sorular yöneltilmiştir. Araştırmada tek ebeveyn kadınlara “Arkadaşımın yararına olacaksa

yalancı şahitlik yaparım” sorusu yöneltmiş ve verilen cevapların ortalamasının düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç tek ebeveyn kadınların arkadaşlarının yararına olması için yalancı şahitlik yapma düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Buna göre tek ebeveyn kadınların doğruları söyleme konusunda istekli oldukları ifade edilebilir.

Araştırma tek ebeveyn kadınların yasal olmayan herhangi bir işi yapma konusundaki eğilimlerinin çok düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların ek bir işte çalışmaya ve bunun karşılığında gelir elde etmeye yönelik düşüncelerinin olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum tek ebeveyn kadınların içinde buldukları sosyal ve ekonomik yoksunluk durumunu değiştirme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların işsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun bulmadıkları ortaya çıkmıştır.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılama konusunda bir eğiliminin olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada Analiz sonuçlarına göre 31-35 yaş grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin diğer yaş gruplarına göre en yüksek olduğu ve 41-45 yaş gruplarının ortalamalarından ise anlamlı derecede farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların yaş gruplarına göre sosyal dışlanmışlık ortalamaları incelendiğinde en yüksek puan ortalaması 31-35 yaş grubunda, en düşük puan ortalamasının ise 51 yaş ve üstü tek ebeveyn kadınlarda olduğu ortaya çıkmıştır. Genel olarak boşanmaların en çok evliliğin 1-5 yılları arasında olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Türkiye’de ortalama evlenme yaşının 26 olduğu düşünüldüğünde tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin en yüksek olduğu yaş aralığının 31-35 olması beklenen bir durum olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada ilkokul mezunu ve hiç okula gitmemiş olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte üniversite mezunlarının da sosyal dışlanmışlık düzeylerinin ilkokul mezunu ve hiç okula gitmemiş olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu, ancak lise mezunu tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden ise yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Lise mezunu kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin diğer eğitim gruplarına göre düşük sosyal dışlanmışlık düzeyine sahip olması, maddi yoksulluk, sosyal yardımlardan faydalanma, sosyal ve kültürel uyum, uygun ev ve güvenli çevre, kültürel entegrasyon, normlara uyma gibi durumlarla mücadele etme ve uyum sağlama düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Üniversite mezunu tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin yüksek olmasının nedenleri arasına ise mezun olunan mesleğe uygun iş bulamama, eğitim durumu nedeniyle her işte çalışamama, sosyal çevre baskısı gibi nedenlere bağlı olarak sosyal

dışlanmışlık düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Kavsut (2015) çalışmasında tek ebeveynli kadınlar arasında eğitim durumu düşük olan kadınların daha çok sosyal dışlanmayı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada eğitim düzeyi düşük tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin, eğitim düzeyi yüksek tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyine göre yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda araştırmamız literatürle benzerlik göstermektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında eğitim düzeyinin düşük olmasıyla tek ebeveyn kadının eğitimini tamamlayamaması nedeniyle meslek ve uygun statü sahibi olamamaları ve bu nedene bağlı olarak temel ihtiyaçları karşılayacak geliri elde edememeleri olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada 1000 TL altı, 1000-2000 TL ve 2001-3000 TL gelir elde eden tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin 3001 TL ve üstü gelir elde eden tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç gelir düzeyi arttıkça tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Buna göre düşük gelir grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların en çok sosyal dışlanmışlığa maruz kaldıkları, en yüksek gelir grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların ise düşük ve orta gelir gruplarına göre daha az sosyal dışlanmışlığa maruz kaldıkları ifade edilebilir. Kavsut (2015) çalışmasında tek ebeveynli kadınlar arasında ekonomik durumu düşük olan kadınların daha çok sosyal dışlanmayı yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır. Gelir düzeyine göre tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyleri ortalamaları incelendiğinde gelir düzeyi azaldıkça tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin arttığı ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında gelir düzeyinin artmasıyla hem maddi yoksunluğun azalması hem de uygun ev ve güvenli bir çevre bağlamında tek ebeveyn kadının daha az sosyal dışlanmaya maruz kalması olduğu ifade edilebilir. Ayrıca gelir düzeyinin artmasıyla tek ebeveyn kadının sosyal aktivitelere daha fazla katılımı ve sosyal çevresi ile daha fazla vakit geçirebilmesi sosyal dışlanmışlık üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir.

Tek ebeveyn kadınlardan doğum yeri il merkezi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu, doğum yeri ilçe merkezi olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin orta, doğum yeri köy olanların sosyal dışlanmışlık düzeyinin çok yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında köy doğumlu tek ebeveyn kadınların eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle iş bulma olanaklarının sınırlı olması ve bu nedene bağlı olarak günlük hayatlarını idame ettirecek, temel ihtiyaçlarını karşılayacak geliri elde edememeleri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca doğum yeri il merkezi olan tek ebeveyn kadınların sosyal adaptasyon ve problem çözme becerilerinin doğum yeri ilçe ve köy olan tek ebeveyn kadınlara göre daha yüksek olmasından dolayı daha az sosyal dışlanmışlığa maruz kaldıkları düşünülmektedir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınlardan hayatının büyük çoğunluğu il merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi, hayatının büyük çoğunluğu ilçe ve köy merkezinde geçen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinden düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında sosyal çevre ile ilişkilerinin kentlerde sınırlı olması, tek ebeveyn olma durumuna karşı sosyal çevre baskısının az olması, sosyal imkanlar ile sosyal ve ekonomik destek alabileceği kurumların fazla olması, iş olanakları gibi nedenler sayılabilir. Bununla birlikte hayatının büyük çoğunluğu köyde geçen tek ebeveyn kadınların ise sosyal dışlanmışlık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre hayatlarının büyük çoğunluğu köyde geçen tek ebeveyn kadınların maddi olanaklarının sınırlı olması, yardım alabileceği kurumlara erişim ve ulaşım sorunları, sosyal ve kültürel baskı gibi nedenlere bağlı olarak sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada ailesiyle yaşayan tek ebeveyn kadınların daha az sosyal dışlanmışlık yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç çocukları ile yaşayan tek ebeveyn kadınların, ailesi ile yaşayan tek ebeveyn kadınlara göre zorunlu ödemelerini karşılamada güçlük yaşadığı, maddi durum hakkında endişelenme düzeyinin yüksek olduğu, beslenme, giyim, barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanmasında güçlükler yaşadığı ifade edilebilir. Bu sonucun ortaya çıkmasında ailesiyle yaşayan tek ebeveyn kadınların ev kirası, faturalar ve temel ihtiyaçları ailelerinin karşılaması nedeniyle maddi yoksunluk olarak sosyal dışlanmışlığa daha az maruz kalmaları olduğu düşünülmektedir. Ayrıca aileleriyle yaşayan tek ebeveyn kadınların çocuklarına bakacak bireylerin bulunması nedeniyle sosyal çevre ile ilişkilerini iyi tutmaları, sosyal aktivitelere katılmaları ve dolayısıyla sosyal dışlanmışlığa daha az maruz kalmaları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan üniversite mezunu tek ebeveyn kadınların evliliğe kendilerinin karar verdiği ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Bununla birlikte ilkokul mezunu ve okula gitmemiş olan tek ebeveyn kadınların ise zorla evlendirilme durumları ile karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Görücü usulü ile evlenme “ailem karar verdi ben onayladım” diyenlerin içinde ise üniversite mezunlarının oranın çok düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Buna karşın ilkokul mezunu ve okula gitmemiş olanlarda ise bu oranın yüksek olduğu ifade edilebilir. Tek ebeveyn kadınların evliliğe karar verme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde tek ebeveyn kadınlardan evliliğe ailesi karar verip kendisi onaylayanlar ile zorla evlendirilenlerin sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu, buna karşın evliliğe kendisi karar verenlerin ise sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Araştırmada tek ebeveyn kadınlardan evliliğe kendisi karar verenlerin sosyal dışlanmışlık düzeyi, ailesi karar veren ve zorla evlendirilenlerden daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında eğitim düzeyi arttıkça sosyal çevre, iş bulma olanakları ve ekonomik durumun daha elverişli hale gelmesi ve buna bağlı olarak tek ebeveyn kadının

evliliğe kendisi karar verebilmesi, ancak eğitim düzeyi azaldıkça sosyal çevre ve ekonomik şartların elverişli olmamasına bağlı olarak tek ebeveyn kadının aile baskısı ile evlenmek zorunda kalması olduğu düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuç tek ebeveyn kadınlardan evliliğe ailesi karar verip kendisi onaylayanlar ile zorla evlendirilen tek ebeveyn kadınlara yönelik bakış açısının olumsuz olması, “evliliği sürdürmede başarısız oldun” algısının aile ve toplum tarafından sürekli olarak kadına yüklenmesi, tek ebeveyn olma sonrasına aile ve sosyal çevre desteğinin azalması sosyal dışlanmışlık düzeyini arttırdığı ifade edilebilir.

Araştırmada evlilik sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının değişmediği, bir birine benzer olduğu ortaya çıkmıştır. Evlilik sayısına göre sosyal dışlanmışlık ortalamalarının birbirine benzer olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç tek ebeveyn kadınların evlilik sayılarının sosyal dışlanmışlık düzeyine etki etmediğini göstermektedir. Bu durumun nedenleri arasında tek ebeveyn kadının içinde bulunduğu sosyal dışlanmışlık düzeyinden kurtulmak için evlilik yapmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Sonuç olarak evlilik sayısının sosyal dışlanmışlığı azaltıcı bir etkide bulunmadığı ifade edilebilir. Genel olarak tek ebeveyn kadınların sosyal ve ekonomik yoksulluk nedeniyle ikinci bir evliliğe karar verdikleri bilinmektedir. Evlilik sayısının yoksulluğu azaltıcı etkiye sahip olmadığı gibi sosyal dışlanmışlık üzerinde de azaltıcı bir etkiye sahip olacağı beklenmemektedir.

Araştırmada tek ebeveyn olma sürecinde destek gören tek ebeveyn kadınların, destek görmeyen tek ebeveyn kadınlara göre sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların tek ebeveyn olma değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde en düşük sosyal dışlanmışlık düzeyine sahip olan tek ebeveyn kadınların boşanmış ve eşleri vefat etmiş kişiler olduğu görülmektedir. Buna karşın eşi tarafından terk edilmiş, boşanmamış ama ayrı yaşayan tek ebeveyn kadınların ise sosyal dışlanmışlık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumunun nedenleri arasında aile birlikteliği durumunun devam etmesine bağlı olarak sosyal yardımlardan faydalanamama, haneye düzenli gelir girmemesi nedeniyle maddi yoksunluk, sosyal hakları kullanamama gibi nedenler sayılabilir. Yusufoglu ve Kızmaz (2016) çalışmasında tek ebeveyn olması sonucunda sosyal baskı, sosyal kontrol ve sosyal dışlanma mekanizmalarının daha çok işlediğini aktarmıştır.

Araştırmada evlenme yaşı 18 yaş altı olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi, 18-25 yaş, 26-30 yaş gruplarında yer alan kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden yüksektir. Ayrıca 26-30 yaş grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin 18-25 yaş ve 30-35 yaş grubunda yer alan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında tek ebeveyn kadının erken yaşta evlenmesi nedeniyle eğitimini tamamlayamaması, buna bağlı olarak meslek edinmemelerinden dolayı gelir getirecek iş bulmakta zorlanmaları olarak düşünülmektedir. Araştırmada evlilik yaşı 26-30 aralığında olan tek ebeveyn kadınların sosyal

dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Türkiye’de evlenme yaşının bu yaş aralığında yoğunlaşması olduğu düşünülmektedir. Yusufoglu ve Kızmaz (2016) çalışmasında yoksul ailelerde erken yaşta evlilik ve akraba evliliğinin yaygın olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgudan hareketle boşanma sonrasında ise en çok sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalanların yoksul ailelerde erken yaşta evlilik ve akraba evliliği yapmış olanlarda daha yüksek olabileceği ifade edilebilir. Bu anlamda araştırma literatürle benzerlik göstermektedir.

Araştırmada 1 çocuk ile 4 çocuk ve üstü çocuk sahibi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyi, 3 çocuk sahibi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinden düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Tek ebeveyn kadınların çocuk sayısı değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde en düşük sosyal dışlanmışlık düzeyine sahip olan tek ebeveyn kadınların 4 ve üstü çocuk sahibi olduğu görülmektedir. En düşük sosyal dışlanmışlık düzeyine sahip olan tek ebeveyn kadınların 4 ve üstü çocuk sahibi tek ebeveyn kadınların olmasının nedenleri arasında çocuk sayısına bağlı olarak alınan veya sağlanan sosyal ve ekonomik destek ile sosyal yardım tutarlarındaki artış sayılabilir. Çocuk sayısı arttıkça tek ebeveyn kadınların faydalanacağı sosyal yardım tutarları da artış göstermektedir. Bununla birlikte çocuklarından 18 yaş üstünde olup kendisi ile yaşamaları ve gelir elde etmeleri de sosyal dışlanmışlık düzeylerinin düşük olmasına katkı sağladığı ifade edilebilir. Ayrıca 4 ve üzeri çocuğa sahip tek ebeveyn kadınların genellikle çocuklarının yaşlarının büyük olması nedeniyle sosyal aktivitelere katılabilmeleri, sosyal çevrelerinin bu sayede geniş olması, tüm bunlara bağlı olarak kültürel katılımcılıklarının yüksek olmasının sosyal dışlanmışlığı azaltıcı etkide bulunduğu düşünülmektedir. 1 ve 2 çocuk sahibi olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmış düzeyi 3 çocuk sahibi olan tek ebeveyn kadınlardan düşük çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında tek ebeveyn kadınların çocuk sayısına bağlı olarak maddi yoksunluk, sosyal haklar, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon, normlara uyma düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınlardan boşanmamış ama ayrı yaşayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin boşanma nedeni ile tek ebeveyn kalmış kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyine göre yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumunun nedenleri arasında aile birlikteliği durumunun devam etmesine bağlı olarak sosyal yardımlardan faydalanamama, haneye düzenli gelir girmemesi nedeniyle maddi yoksunluk, sosyal hakları kullanamama gibi nedenler sayılabilir. Ayrıca evliliğin resmi olarak devam etmesinden dolayı eşin sosyal baskısının tek ebeveyn kadın üzerinde devam etmesi nedeniyle sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon süreçlerinin sekteye uğramasına neden olduğu, böylece tek ebeveyn kadının daha fazla sosyal dışlanmışlığa maruz kaldığı düşünülmektedir. Kavsut (2015) çalışmasında boşanma kararı süreci ve işlemlerinde aile, akraba ve yakın arkadaşlarının

eşlerinden ayrılmama yönünde toplumsal bir baskı yaşadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Karaca Aydın (2019) çalışmasında eşinden ayrı yaşama, eşinin ölümü ya da boşanma sonrasında; kadının yaşamını yalnız devam ettirmeye karar verdikten sonra ekonomik gelirlerinde bölünme ve düşüş olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Öztürk ve Boylu'nun (2015) çalışmasında ayrılık ve boşanmanın, gelirin hem çeşidi hem de miktarında çok hızlı bir düşüşe neden olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların eski eş ile akraba olma durumları ile sosyal dışlanma düzeyleri arasındaki ilişki ile ilgili sonuçlar incelendiğinde eş ile uzaktan akraba olanların sosyal dışlanmışlık düzeyi, eş ile yakın akraba olanlardan yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumunun nedenleri arasına akrabalık ilişkileri nedeniyle, tek ebeveyn olan kadınlara yönelik desteğin yüksek olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Eski eş ile yakın akraba olunması, akrabalık ilişkilerinin tamamen bozulmaması için sürekli desteklenme düzeyine bağlı olarak sosyal dışlanmışlığın düşük düzeylerde çıkmasını sağlamıştır. Araştırmada eski eş ile uzaktan akraba olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında eski eş ile uzaktan akraba olan tek ebeveyn kadınların, eski eşin ailesi ve yakınlarından destek görmediği gibi, söz konusu kişiler tarafından baskı altında tutulmaları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada tek ebeveyn kadınların tekrardan evlenmeyi düşünme değişkenine göre sosyal dışlanmışlık düzeyi incelendiğinde tekrardan evlenmeyi düşünen tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu bulgu tekrardan evlenmeyi düşünen tek ebeveyn kadınların daha az sosyal dışlanmışlık sorunu ile karşı karşıya olduklarını, sosyal, kültürel, ekonomik olarak kendilerini iyileştirdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte tekrardan evlenmeyi düşünmeyenlerin ise evlilik süreçlerinin olumsuz geçmesi, aynı tecrübeleri bir daha yaşamama, tek ebeveyn olma sürecinde yaşadıkları diğer etkenler yeniden evlenmeyi düşünmede önemli bir engel olduğu ifade edilebilir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizde sayıları her geçen gün artan tek ebeveyn kadınların genel olarak bir sosyal dışlanma sorunu ile karşı karşıya olduğu ifade edilebilir. Karşılaşılan bu sorunların başında ise maddi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal dışlanmışlık durumudur. Maddi olarak kendi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorluk çeken tek ebeveyn kadınların aynı zamanda toplumsal kaynaklara erişim sorunu ile de karşı karşıya oldukları ifade edilebilir. Toplumsal kaynaklara erişememe sorunu ise başlı başına bir sosyal dışlanmışlık sorunudur. Bununla birlikte tek ebeveyn kadınların yaşlarına bağlı olarak sosyal dışlanma sorunlarının azaldığına ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Daha küçük yaşlarda olan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanma sorunu ile karşı karşıya oldukları belirlenmiştir. Genellikle evliliğin ilk yıllarındaki

boşanmalar, eşin vefatı, terk edilme gibi durumların sosyal dışlanmayı arttırdığı ifade edilebilir. Araştırmada eğitim durumuna göre de sosyal dışlanmışlık durumlarının farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Genel olarak eğitim düzeyi düşük olan tek ebeveyn kadınların diğerlerine göre daha yüksek sosyal dışlanmışlık ile karşı karşıya kaldıkları ifade edilebilir. Bu durumunun nedenlerine arasında eğitiminin özellikle maddi anlamda sosyal dışlanmayı azaltıcı bir etkisinin olabileceği ifade edilebilir. Eğitilmiş tek ebeveyn kadının ekonomik anlamda iş bulma ve çalışma olanaklarının yüksek olması, sosyal ve kültürel entegrasyon, sosyal katılımcılık, kurallara uyma durumlarının yüksek olduğu ifade edilebilir. Bu durum ise eğitim düzeyi yüksek olan tek ebeveyn kadınların daha az sosyal dışlanmışlık ile karşı karşıya gelmelerinde önemli bir etkidir. Tek ebeveyn olma sürecinde destek görme durumuna göre de sosyal dışlanmışlığın farklılaşabileceği ifade edilebilir. Tek ebeveyn olduktan sonra aile ile veya ayrı bir evde yaşama durumunun da sosyal dışlanma durumu üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Ailesi ile birlikte yaşayan tek ebeveyn kadının rol ve sorumlulukları ile çocukları ile ayrı evde yaşayan tek ebeveyn kadının rol ve sorumlulukları birbirinden farklılaşabilmektedir. Ailesi ile birlikte yaşayan tek ebeveyn kadının temelde evin temel ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma, sürekli gelir getirecek işleri sürdürme durumları ön planda değilken, çocukları ile birlikte yaşayan tek ebeveyn kadınların rol ve sorumluluklarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Bu noktada çocukları ile birlikte ayrı bir evde yaşayan kadınların maddi, sosyal ve kültürel, sosyal katılımcılık gibi alanlarda, ailesi ile birlikte yaşayan tek ebeveyn kadınlara göre daha çok sosyal dışlanmışlık ile karşı karşıya olması beklenmektedir. Tüm bunlarla birlikte gelir durumunun da sosyal dışlanmada önemli bir değişken olduğu unutulmamalıdır. Araştırmada gelir düzeyi arttıkça sosyal dışlanmışlık düzeyinin azaldığı belirlenmiştir. Ulaşılan bu sonuç gelirin sosyal dışlanmanın temel nedenlerinden birisi olduğunu göstermektedir.

Araştırmada sonucunda yaş, eğitim, aylık gelir, doğum yeri (il, ilçe ve köy), hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer, evlenme yaşı, evliliğe karar verme şekli, çocuk sayısı, eş ile akrabalık, tek ebeveyn olma nedeni, yeniden evlenmeyi düşünme değişkenlerine göre sosyal dışlanmışlık düzeylerinin farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca sosyal dışlanmışlık ile evlilik sayısı arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak eğitim düzeyi ve gelir ile sosyal dışlanmışlık arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma sonucunda tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık sorunu ile karşı karşıya kaldıkları belirlenmiş olup bu kapsamda tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeylerinin azaltılması amacıyla ekonomik destek ile birlikte sosyal ve psikolojik desteği içeren sosyal hizmet modeli uygulamalarının yaygınlaştırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Tek ebeveynli kadınların sosyal dışlanma sorunlarının ortadan kaldırılabilmesi veya en aza indirilebilmesi amacıyla bilinç düzeyini arttırıcı uygulamaların yapılması, sosyal ve ekonomik destek sağlanabilecek çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Bu araştırma sosyal ve ekonomik destek alan tek ebeveyn kadınlar ile gerçekleştirilmiş olup, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanmayan kadınlar ile yapılması önerilmektedir. Bu sayede sosyal ve ekonomik yoksulluk nedeniyle sosyal yardımlardan faydalanan tek ebeveyn kadınlar ile sosyal yardımlardan faydalanmayan tek ebeveyn kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyleri karşılaştırmalı analiz edilebilecektir.

Tek ebeveyn olma sürecinde sosyal hizmet merkezleri aracılığıyla meslek elemanlarından oluşan ASDEP (Aile Sosyal Destek Programı) personelleri tarafından kadına ve çocuğa yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin sağlanması ve izleme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

Sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olan tek ebeveyn ailelere sunulacak hizmetlerde belediyeler, sosyal hizmet merkezleri, SYDV ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak uygun sosyal hizmet modelinin planlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1]. Acar, S. G. (2009). *Beden emek tarih diyalektik bir feminizm için* (2. Bs). İstanbul: Kanat Kitap.
- [2]. Acar, H. (2001). Tek ebeveynli ailelere yönelik feminist sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12 (3), 13-25.
- [3]. Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma. ec. europa. eu/employment social/social inclusion/docs/2006/study turkey tr. pdf.
- [4]. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017a). Vizyon ve misyonumuz. 11 Ocak 2017 tarihinde <http://www.aile.gov.tr/hakkimizda/misionumuz> adresinden alınmıştır.
- [5]. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017b). Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının genel yapısı. 11 Ocak 2017 tarihinde <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/sydvlerin-yapisi> adresinden alınmıştır.
- [6]. Akgış, Ö. ve Akbulak, C. (2015). Kırsal Yoksulluğun coğrafi analizi: Yenice ilçesi (Çanakkale Örneği). *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 547-569
- [7]. Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van Örneği. *The Journal of International Social Research*, 6, 26, 29-50.
- [8]. Akın, Ayşe (2009). Sosyal dışlanma ve kadın sağlığı, *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanlar Derneği Sosyal Hizmet Sempozyumu*, 35-46.
- [9]. Aktan, Coşkun Can (2002). *Yoksulluk sorununun nedenleri ve yoksullukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını.
- [10]. Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [11]. Aktay, Y. (1991). Modern dünyada ailenin dönüşümü ve muhtemel geleceği üzerine mülâhazalar ve geleneğe dayalı problemler. M. Aydın (Ed). *Aile Sosyolojisi Yazıları*. İstanbul: Açılım Kitap.
- [12]. Alcock, Peter (2011). *Yoksulluk ve sosyal dışlanma; sosyal politika kuramları ve uygulamaları*. (Çev. Barış Yıldırım vd.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [13]. Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun analizi, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(2), 60-76.
- [14]. ASAGEM (2011). *Tek ebeveynli aileler araştırması*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- [15]. Atilla-Demir S. ve Genç-Çelebi Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: nitel bir araştırma, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13). 111-128
- [16]. Aydın, M. (2000). *Kurumlar sosyolojisi*. Ankara: Vadi Yayınları.

- [17]. Aydın, M. (2006). *Yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye’de belediyelerin sosyal politika alanındaki görev ve deneyimlerinin değerlendirilmesi: Zeytinburnu örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [18]. Aydın Boylu, A. (2014). Tek Ebeveynli ailelerde finansal sıkıntı ve fonksiyonlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 32 (1) , 55-72.
- [19]. Aydın Boylu, A. ve Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyo Ekonomi*, 207-220.
- [20]. Basu, K. (2013). Shared prosperity and the mitigation of poverty: in practice and precept. *Policy Research Working Paper*, 6700. 58.
- [21]. Bayraktutan, Y., Akatay, M. (2012). Kentsel yoksulluk ve mikro finansman: Kocaeli örneği, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 1-34.
- [22]. Bayram, N., Sam, N., Aytac, S., & Aytaç, M. (2010). Life satisfaction and social exclusion. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 12(4), 79-92.
- [23]. Bildirici, Z. (2011). *Avrupa birliğinde yoksullukla mücadele ve Türkiye’nin uyum sürecindeki yeni uygulamalar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [24]. Bingöl, O. (2015). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 108-114.
- [25]. Bölükbaşı, B. (2008). Türkiye’de sosyal dışlanma ve yoksulluk. 21 Ekim 2021 tarihinde <https://www.proquest.com/dissertations-theses/turkiye-de-sosyal-dışlanma-ve-yoksulluk/docview/2572496920/se-2?accountid=12398> adresinden alınmıştır.
- [26]. Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [27]. Can, Hasan (2006). Sosyal belediyeçilik ve Ümraniye, *Yerel Siyaset*. 1(5), 18-19.
- [28]. Canatan, K, ve Arıcan B. (2019). Tek ebeveynli kadınların sosyal psikolojik sorunları ve bu sorunlarla başetme yöntemleri. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 109-128.
- [29]. Canel, A. N.(2007). *Ailede problem çözüme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [30]. Coşkun, A. (2007). Yoksullukla mücadelede yerel yönetimlerinin yeri, *Yerel Siyaset Dergisi*, 14, 57-60.
- [31]. Cömertler, N. (2011). Türkiye’de işgücü piyasasının yapısı, yoksulluk ve ekonomik büyüme, *Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü*, 21 Aralık 2021 tarihinde <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:WgjjGsLQDyYJ:www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/%3Fdownload%3D30.pdf+%&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> adresinden alınmıştır.
- [32]. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017). Çalışmalarımız, 20 Aralık 2021 tarihinde <http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/abk.portal?page=calismalarimiz&id=1.8> adresinden alınmıştır.

- [33]. Demir, S, ve Çelebi, Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: Nitel bir araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 111-128.
- [34]. Demiral, N., H. Evin Ve B. Demiral (2007). Yoksulluğun küreselleşmesi ve küresel yoksulluk., *IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale.
- [35]. Demircioğlu, N. S. (2000). *Boşanmanın çalışan kadının statüsü ve cinsiyet rolü üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- [36]. Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). *Gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele Türkiye iktisat kongresi çalışma grubu raporları IV*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- [37]. DİE (2002). *2002 yoksulluk çalışması sonuçları*, DİE 2002 Yoksulluk Çalışması Haber Bülteni.
- [38]. Doğan, E.(2014). *Türkiye’de yoksulluğun ölçülmesi*, Uzmanlık tezi, Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, yayın no:2880
- [39]. Doğan, İ. (2018). Eşi vefat etmiş kadınlar ve çocuklarının psikososyal durumlarının değerlendirilmesi ve çözüm önerileri. *Social Sciences Studies Journal*, 4(15), 727-737
- [40]. Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.
- [41]. Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye’deki boyutları*, DPT Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara
- [42]. Duyan, G.Ç. (2000). *Aile işlevleri ve ailenin sosyal, demografik ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [43]. Es, M, Başkurt, M. ve Zengin, E. (2013). Kentsel yoksulluğun önlenmesinde sosyal belediyeçilik uygulamaları, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 21-40
- [44]. Etikan, I., Musa, S.A. ve Alkassim, R.S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*. 5(1), 1-4
- [45]. Fatma Kavşut. (2015). Tek ebeveyn olan kadınların sosyal dışlanmışlık sorunu: Ankara örneği. *Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*.
- [46]. Gladding, S.T. (2012), *Aile terapisi: tarih kuram ve uygulamaları*, (Çev: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım), Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- [47]. Gül, H., Yalçınoğlu, N., & Athı, Z.C. (2014) Türkiye’de çalışma yaşamında kadının konumu ve sorunları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(2), 169-176.
- [48]. Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Ankara Sanayi Odası*, 47-48.
- [49]. Gündüz, Y., (2006), Türkiye’ de yoksullukla mücadele üzerine bir inceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15).
- [50]. Hepşen, Özlem (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-I Kerimde kadın bedeni*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

- [51]. İbrişim, N. (2008). *Yoksulluk, yoksulluğun ölçülmesi ve Türkiye üzerine analizi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [52]. İlhan, Ü. (2020). 21. yüzyılda çalışma hayatında bir damgalama ve sosyal dışlanma unsuru olmaya devam eden boşanma olgusu: kadın çalışanlar üzerine nitel bir analiz. *İzmir İktisat Dergisi*, 35 (3), 511-530
- [53]. İncedal, S. (2013). *Türkiye’de yoksulluğun boyutları: mücadele politikaları ve müdahale araçları*, Uzmanlık tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, ASP, Ankara.
- [54]. Karaca Aydın, S. (2019). Kadınlar için tek (yalnız) ebeveynlik ve zorlukları. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-34.
- [55]. Karagöz, Y. (2020). *SPSS Amos meta uygulamaları istatistiksel analizler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [56]. Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [57]. Kaya, Erol, (2017), Sosyal belediyeçilik. 04 Şubat 2021 tarihinde <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalbelediyeçilik.htm> adresinden alınmıştır.
- [58]. Keleş, Sümeyra (2008). *Türkiye’de sosyal belediyeçilik uygulamaları ve Ankara büyükşehir belediyesi örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- [59]. Kesgin, B. (2012). Kentsel yoksulluğa yönelik yerinden ve yerel müdahale: sosyal belediyeçilik, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 169-180.
- [60]. Khan, M. H. (2000). *Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies*. International Monetary, Fund WP/00/78.
- [61]. Kömürcü, M. (2014). *Türkiye’de yoksulluk olgusu, yoksullukla mücadele politikaları ve gelir dağılımı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Balıkesir.
- [62]. Luiz Inácio Lula da Silva, (2013), What are the politics of poverty? *Development Co-operation Report*, OECD.
- [63]. Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage.
- [64]. Narayan, D., Chambers, R., Shah, M., Petesch, P. (2000), *Voices of the poor*, World Bank/Oxford University Press.
- [65]. Nazlı, S., & Semra, K. İ. Y. E. (2021). Tek ebeveynli ailenin boşanmaya uyumunu destekleme: olgu sunumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 470-494.
- [66]. OCED, (2016). Yoksulluk oranı, 12 Aralık 2021 tarihinde <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm> adresinden alınmıştır.
- [67]. Oğurtan S. G. (2011). *Boşandım diyemedim: boşanmanın aile ve toplum üzerine etkileri*. Konya: Çizgi Kitapevi
- [68]. Önen, S.M. (2010). Yerel yönetimlerinin yoksullukla mücadeleleri: Malatya belediyesi örneği, *Sayıştay Dergisi*, 79, 63-95.

- [69]. Öz, C.S. ve Yıldırım, S. (2009). Türkiye’de kentsel yoksullukla mücadelede sosyal belediyeciliğin rolü, *Sakarya Üniversitesi Dergisi*, 453-463.
- [70]. Özar, Ş., ve Yakut-Çakar, B., (2012). Aile, devlet ve piyasa kısılacında boşanmış kadınlar. *Kültür Ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, 16, 1-12
- [71]. Öztürk, M., & Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve kadınlar. *Journal Of Yasar University*, 4(16).
- [72]. Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de sosyal belediyecilik uygulamaları ve temel sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1).
- [73]. Sallan Gül, S. ve Bayram, B. (2018). Bir sosyal yardım olarak dul kadın maaşı ve ataerkil pazarlığın koşulları: Elazığ örneği. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 32-52.
- [74]. Sallan Gül, Songül. (2002). *Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadelenin sosyolojik boyutları: göreliden mutlak yoksulluğa, yoksulluk, şiddet ve insan hakları*, Editör: Yasemin Özdek, Ankara: Todaie Yayınları.
- [75]. Sancaklı, D. (2014). *Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- [76]. Sarpkaya, Akgül (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 29-50
- [77]. Selek Öz, C.; Yıldırım, S. (2009). Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü, *I. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- [78]. Seyyar, Ali (2002), *Sosyal siyaset terimleri (ansiklopedik sözlük)*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- [79]. Soygan, H. ve Gedik, E. (2019). Kocasız yaşam: Yozgat’ta boşanmış kadınların deneyimleri. *Electronic Turkish Studies*, 14(7), 3953–3966.
- [80]. Şenses, F., (2003). *Küreselleşmenin öteki yüzü: yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- [81]. Şimşek, Ç. Ve Yöntem, A. (2016). Türkiye’de sosyal belediyecilik olgusunu anlamak: samsun üzerine bir inceleme, *Strategic Public Management Journal*.
- [82]. Tomanbay, İ.(1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*, Antalya: Selvi Yayınevi.
- [83]. Uğur, S.B. (2014). Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326.
- [84]. Uzunkaya Seçen, H.K. (2017). *Türkiye’de boşanma ve eş kaybı bağlamında dul kadın algısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [85]. Vural, İ, Y. Ve Aktan, C.C. (2002). *Yoksulluk iç mücadele stratejileri*, Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayınları.
- [86]. World Bank (2007). What is urban poverty? 16 Ekim 2021 tarihinde [Http://Web.Worldbank.Org](http://Web.Worldbank.Org) adresinden alınmıştır.
- [87]. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

[88]. Yıldırım, Ö., & Arpacıoğlu, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 60.

[89]. Yıldırım, S., & Öz, C. S. (2009). Türkiye’de kentsel yoksullukla mücadelede sosyal belediyeciliğin rolü. *I. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu* (s. 453-4901). Ankara: Belediye-İş Sendikası Yayını.

[90]. Yusufoglu, Ö., & Kızmaz, Z. (2016). Parçalanmış ailelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma: Elâzığ örneği. *Social Sciences*, 11(1), 27-40.

[91]. Yücel Batmaz, N. (2016). Kentsel yoksullukla mücadelede belediyelerin rolü; Keçiören belediyesi örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37-50.

Ekler

Bu bölümde çalışma takvimi ve araştırmada kullanılacak olan ankete yer verilmiştir.

Araştırma anketleri

1. Yaşınız		
☐ 18-25 yaş	☐ 36-40 yaş	☐ 51-55 yaş
☐ 26-30 yaş	☐ 41-45 yaş	☐ 55 yaş üstü
☐ 31-35 yaş	☐ 46-50 yaş	
2. Aylık gelir düzeyiniz?		
☐ 1000 TL altı	☐ 3001-4000 TL	
☐ 1000-2000 TL	☐ 4001-5000 TL	
☐ 2001-3000 TL	☐ 5001 TL ve üstü	
3. Doğum yeriniz		
☐ Köy	☐ İlçe	☐ İl merkezi
4. Hayatınızın geçtiği yer		
☐ Köy	☐ İlçe	☐ İl merkezi
5. Evlilik sayınız		
☐ 1 evlilik	☐ 2 evlilik	☐ 3 evlilik ve üstü
6. İkamet ilçeniz		
☐ Akdeniz	☐ Mezitli	☐ Diğer
7. Kimimle yaşıyorsunuz		
☐ Tek başıma yaşıyorum	☐ Ailemle yaşıyorum	
☐ Çocuklarımla yaşıyorum	☐ diğer	
8. Evliliğe siz mi karar verdiniz?		
☐ Kendim karar verdim	☐ Zorla evlendirildim	
☐ Ailem karar verdi ben onayladım	☐ Diğer	
9. Eşinizle boşandı iseniz; boşanma sürecinde en çok desteği kimden gördünüz?		
☐ Ailem	☐ Komşularım	☐ diğer
☐ Arkadaşlarım ve yakın çevrem	☐ Kimseden destek görmedim	
10. Evlenme türünüz		
☐ Kaçarak evlendim	☐ Görücü usulüyle evlendim	
☐ Ailemin rızası ile evlendim	☐ Diğer	
☐ Severek ve isteyerek evlendim		
11. Eğitim düzeyiniz		
☐ Okur yazar değil	☐ Ortaokul	☐ Diğer
☐ Okul yazar	☐ Lise	
☐ İlkokul	☐ Üniversite	
12. Eski eşinizin eğitim düzeyi		

- Okur yazar değil
 Okul yazar
 İlkokul

- Ortaokul
 Lise
 Üniversite

Diğer

13. Evlenme yaşı

- 18 yaş altı
 18-25 yaş
 26-30 yaş
 31-35 yaş
 36-40 yaş üstü

14. Çocuk sayınız

- Çocuk yok
 1 çocuk
 2 çocuk
 3 çocuk
 4 çocuk ve üstü

15. Çocukların velayet türü

- Ortak velayet
 Annede
 Babada
 Diğer

16. Eşinizden ayrı olma nedeniniz

- Eşin vefatı
 Boşanma
 Terk etme
 Diğer
(.....)

17. Eski eşinizle akrabalık durumunuz

- Yakın akraba
 Uzaktan akraba
 Akraba değil

18. Eğer boşandı iseniz herhangi bir tehdite maruz kaldınız mı?

- Hayır
 Ara sıra
 Sıklıkla
 Her zaman

19. Tekrardan evlenmeyi düşünür müsünüz?

- Evet
 Hayır kararsızım

20. Şiddete maruz kaldınız mı

- Evet
 hayır

21. Kimden/kimlerden şiddete maruz kaldınız?

- Eş
 Anne/baba
 Abi/abla/kardeş
 Kalmadım
 Eş ve aile
 diğer

22. Kaldığınız şiddet türü

- Emniyete intikal etti
 Dışarıya çıkarılmadı
 Herhangi bir işlem yapılmadı
 Diğer

SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ	Hiçbir zaman	Ara sıra	Nadir	Sık sık	Her zaman
1. Su, elektrik, gaz, telefon gibi zorunlu ödemelerimi güçlükle yaparım.					
2. Ödenmemiş faturalarım vardır.					
3. Maddi durumum hakkında endişelenirim.					
4. Gelirimi giderimle denkleştirmeyi 2 yıl öncesine kıyasla daha zor buluyorum.					
5. Buzdolabı, TV, çamaşır makinesi eskiyince veya bozulursa kolayca yenisini alırım. (R)					
6. Temel ihtiyaçlarımı (yemek, giyecek vb) karşılayamam.					
7. Derneklere üye olmak isterim ancak üyelik aidatı beni düşündürür.					
8. Benim için, kredi almak zordur.					
9. Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb....) kötü muamele ile karşılaşırım.					
10. Kamu kurumlarında (hastane vb) randevu ve tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir.					
11. Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb....) sorun yaşarım.					
12. Kredi ve sigorta müracaatların reddedilir.					
13. Yararıma olacak uygulamalar hakkım olduğu halde sonlandırılır veya hakkım hiç verilmez.					
14. Yaşadığım çevrede olaylar çıkar.					
15. İki yıl içerisinde başka bir yere taşınmayı düşünüyorum.					
16. Yeni bir ev bulmam uzun sürdü ya da uzun sürebilir.					
17. Yaşadığım çevrede komşuluk ilişkileri iyi değildir.					
18. Yaşadığım çevrede kendimi güvende hissetmem					
19. Evde tek başına olmaktan korkarım					
20. Yaşadığım çevrede gürültü vardır					
21. Yaşadığım çevre kirlidir.					
22. Kendimi toplumdandan dışlanmış hissederim.					
23. Eğlenmek için ev dışında faaliyetlere katılırım. (R)					
24. Sosyal ilişki kurabileceğim kişi sayısı çok azdır.					
25. Çok sayıda arkadaşım vardır. (R)					
26. Arkadaşlarımla toplanmayı, birlikte vakit geçirmeyi severim (R)					
27. Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur, ya da çok azdır.					
28. Arkadaşlarımdan çok az sosyal destek görürüm					
29. Diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.					
30. Sağlık sorunlarım nedeniyle diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.					
31. Arkadaşımın yararına olacaksa yalancı şahitlik yaparım					
32. Yakalanmadığım sürece kanunları çiğnemek sorun değildir					
33. Ücretli olarak çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım					
34. İşsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım.					
35. Başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılarım.					

Etik Kurul İzni

Özgeçmiş

Adı ve Soyadı

Doğum Tarihi

E-mail

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sosyal Hizmetler	Bingöl Üniversitesi	2012-2016
Yüksek Lisans			
Doktora			

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Sosyal Çalışmacı	Mersin Akdeniz Sosyal Hizmet Merkezi	2016-